

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Käräjäoikeuden kokoonpanouudistus ja sen vaikutukset Helsingin käräjäoikeudessa

Manni, Anu

2011 Laurea Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

Käräjäoikeuden kokoonpanouudistus ja sen vaikutukset Helsingin käräjäoikeudessa

Anu Manni
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
kesäkuu, 2011

Anu Manni

Käräjäoikeuden kokoonpanouudistus ja sen vaikutukset Helsingin käräjäoikeudessa

vuosi 2011

Sivumäärä 46

Oikeudenkäymiskaaren (OK 2008/811) muutokset liittyen rikosasioiden käsittelemiseen käräjäoikeudessa tulivat voimaan vuoden 2009 alusta alkaen. Rikosprosessin kannalta merkittävimmät uudistukset koskivat OK:n toista lukua. Näiden säännösten mukaan käräjäoikeus on edelleen päätösvaltainen rikosasiassa yhden tuomarin ja kolmen lautamiehen muodostamassa kokoonpanossa. Nyt kuitenkin yhden puheenjohtajan kokoonpanossa voidaan ratkaista kaikki sellaiset syytteessä tarkoitetut yksittäiset rikokset, joista ei ole syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä säädetty ankarampaa rangaistusta kuin enintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi laissa on lueteltu erikseen ne rikosnimikkeet, jotka voidaan käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa.

Vuoteen 2009 asti voimassa olleiden OK:n säännösten (OK 1991/1052) mukaan rikosasiat käsiteltiin pääasiassa yhden puheenjohtajan ja kolmen lautamiehen kokoonpanossa. Yhden puheenjohtajan kokoonpano oli päätösvaltainen ratkaisemaan ainoastaan sellaiset rikosasiat, joista lain mukaan säädetty enimmäisrangaistus on yksi ja puolivuotta vankeutta tai sakko. Rikoksista ei kuitenkaan voitu tuomita kuin sakkorangaistus. Lisäksi vuonna 2006 voimaan tulleiden säännösten mukaan osa tavanomaisista, selvistä rikoksista, jotka vastaaja oli tunnustanut, voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä, istuntokäsittelyä järjestämättä ja yhden tuomarin kokoonpanossa.

Vanhan lain mukaiset säännökset käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta ja lautamiesten osallistumisesta rikosasioiden käsittelemiseen koettiin osittain nykytilanteeseen huonosti sopiviksi. Rikosasioiden kokoonpanovaihtoehdot eivät olleet kaikkiin tilanteisiin riittäviä ja toisaalta tavanomaisten rikosten käsittelemistä lautamieskokoonpanossa pidettiin turhan raskaana. Näiden ajastusten pohjalta lähdettiin kehittämään lakimuutosta ja hallituksen esitys (HE 85/2008) voimassa olleiden OK:n säännösten muuttamiseksi esiteltiin eduskunnalle vuonna 2008.

Työssäni käsittelen OK:n uutta ja vanhaa sisältöä, erityisesti rikosasioiden käsittelyyn käräjäoikeudessa vaikuttavien asioiden kannalta. Perehdyn hallituksen esitykseen, jonka pohjalta lakimuutokset tehtiin. Käsittelen myös Suomen lautamiesjärjestelmää ja siinä tapahtuneita muutoksia. Lisäksi perehdyn lautamiesmuutoksen vaikutuksiin Helsingin käräjäoikeudessa.

Anu Manni

Renewal of District Court composition and the impacts on Helsinki District Court

Year	2011	Pages	46
------	------	-------	----

The reform regarding criminal case proceedings in District Courts became effective from the beginning of 2009 (Code of Judicial Procedure, OK 2008/811). Most significant changes were made to second chapter of the Code of Judicial Procedure. According to the legislation District Court still has a quorum in all criminal case in a composition of chairman and three Lay Judges. After the change however, composition of one judge has a quorum in all cases where maximum punishment for all counts of indictment is two years imprisonment. In addition Code of Judicial Procedure includes a list of specific crimes that can be tried in a composition with only the chairman.

According to the old legislation (OK 1991/1052) criminal case were mainly tried in a composition of a chairman and three Lay Judges. Composition of one judge had quorum only in criminal cases where maximum punishment according to the law was one and a half year's imprisonment or fine. Maximum judgment allowed in one judge composition was however only fine. In addition, according to the legislation effective from 2006, part of habitual offences that defendant had confessed, could be tried with one judge in a written proceeding without formal session.

Old legislation regarding quorum and Lay Judges mandatory presence in most of the criminal proceedings was partly outdated as possible compositions were not adequate for today's cases and requirement for Lay Judges in habitual offences too heavy and bureaucratic. Based on these thoughts reform was initiated and Government Bill (HE 85/2008) was introduced to Finnish Parliament in 2008.

In this study I make a comparison of the old and new legislation, especially regarding those issues that impact criminal case proceedings in District Courts. I also consider the Government Bill that formed the basis for the reform. Study also reviews the Finnish Lay Judges system and changes therein. Finally I focus on the short term impacts of the reform in Helsinki District Court.

Key words Renewal of District Court composition, Lay Judge, Lay Judges system, criminal case

Laki- ja lyhenneluettelo

OK	Oikeudenkäymiskaari
HE	Hallituksen esitys
LaVM	Eduskunnan lakivaliokunnan mietintö
KäOL	Käräjäoikeuslaki
KäOA	Käräjäoikeusasetus
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa
RL	Rikoslaki

Sisällys

1	Johdanto.....	8
2	Lautamiesjärjestelmän historia	9
2.1	Keskiaika.....	9
2.2	1500-1700-luku	9
2.3	1800-1900-luku	10
2.4	Kohti uutta tuomioistuinjärjestelmää	11
3	Yleistä Suomen tuomioistuimista ja käräjäoikeuksista.....	12
3.1	Eriyis- ja hallintotuomioistuimet	12
3.2	Käräjäoikeuden istuntojen kokoonpanot.....	12
4	Käräjäoikeuden lautamiehet Suomessa	13
4.1	Yleiset kelpoisuusvaatimukset ja valintamenettely.....	13
4.2	Tuomarin vala.....	14
4.3	Lautamiehen vaitiolovelvollisuus.....	14
4.4	Lautamiehen kutsuminen istuntoihin	14
4.5	Lautamiehen esteellisyys	15
4.6	Lautamiehelle maksettavat istuntopalkkiot ja korvaukset	15
4.6.1	Lautamiehen palkkiot vuonna 2011	16
4.6.2	Verotus ja eläkevakuutusmaksut.....	17
4.7	Lautamies käräjäoikeuden istunnossa	17
4.8	Äänestäminen käräjäoikeudessa.....	18
4.9	Lautamiehen vastuu	19
5	Lautamiesjärjestelmä muissa pohjoismaissa	20
5.1	Ruotsi.....	20
5.2	Norja	21
5.3	Tanska.....	21
6	Oikeudenkäymiskaaren säännökset ennen ja jälkeen lakimuutoksen	22
6.1	Oikeudenkäymiskaaren toisen luvun säännökset käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta ennen 1.1.2009 voimaantulleita uudistuksia	22
6.2	Rikosasioiden ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä.....	23
6.3	Hallituksen esitys käräjäoikeuksien kokoonpanoa koskevien säännösten uudistamiseksi	24
6.4	Oikeudenkäymiskaaren voimassaolevat säännökset käräjäoikeuksien päätösvaltaisuudesta ja laissa tapahtuneet muutokset.....	27
7	Helsingin käräjäoikeus	28
7.1	Lyhyesti Helsingin käräjäoikeudesta	28
7.2	Helsingin käräjäoikeuden lautamiehet	29
7.3	Käräjäoikeuden kokoonpanouudistuksen vaikutukset Helsingin käräjäoikeudessa vuosina 2009-2011	29

7.3.1	Lautamiesistunnot vuosina 2007-2010	29
7.3.2	Lautamiesistunnot vuosina 2008-2010 kuukausittain eriteltyinä	30
7.3.3	Lautamiesstarve vuosina 2007-2010	31
7.3.4	Lautamiesistunnot vuosina 2009 ja 2010	32
7.3.5	Istuntopäivien peruutukset vuosina 1999-2010.....	34
7.3.6	Lautamiesten peruutukset vuosina 2007-2010.....	35
7.3.7	Lautamiesten poissaolot vuosina 2007-2009	36
7.3.8	Lautamiesten istuntojen lukumäärä vuosina 2009 ja 2010.....	37
7.3.9	Lautamiesmenot vuosina 2007-2009.....	38
7.4	Kokemuksia lautamiesuudistuksesta Helsingin käräjäoikeudessa.....	39
8	Yhteenveto	40
	Lähteet	42
	Kuviot	44
	Liite 1. Rikosasian käsittelyn vaiheet	45
	Liite 2. Tuomarin vala.....	46

1 Johdanto

Oikeudenkäymiskaaren (OK 2008/811) toista ja kahdeksatta lukua koskevat muutokset tulivat voimaan 1.1.2009. Toisen luvun muutokset liittyvät käräjäoikeuksien päätösvaltaisuuteen ja 8 luvun muutos koskee hakemusasioiden käsittelyä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on käsitellä käräjäoikeuden päätösvaltaisuuteen liittyvää lakiuudistusta rikosprosessin kannalta, sen merkitystä ja sen vaikutuksia jokapäiväiseen työhön Helsingin käräjäoikeudessa.

Olen työskennellyt Helsingin käräjäoikeudessa rikososastolla vuodesta 2008 alkaen. Työssäni olen jatkuvasti tekemisissä käräjäoikeuden kokoonpanoon liittyvien asioiden kanssa, sillä jokaisen rikosasian kohdalla tulee miettiä, minkälaisessa kokoonpanossa asia voidaan käsitellä. Huomiota tulee kiinnittää esimerkiksi siihen, onko rikosasia tavallinen ja yksinkertainen vai onko kyseessä monimutkaiselta näyttävä asia tai tavallista törkeämpi tekemuoto.

Edellisten voimassa olleiden OK:n (1991/1052) säädösten mukaan käräjäoikeus oli päätösvaltainen rikosasiassa, kun tuomioistuimessa oli puheenjohtaja ja kolme lautamiestä. Voimassa olevan OK:n (2008/811) myötä rikosasioita voidaan käsitellä käräjäoikeudessa myös yhden tuomarin kokoonpanossa ilman lautamiehiä, mikäli käsiteltävänä olevasta rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus ei ole enempää kuin kaksi vuotta vankeutta tai mikäli rikos on jokin OK:ssa erikseen mainituista rikoksista, kuten virkamiehen väkivaltainen vastustaminen tai törkeä varkaus.

Opinnäytetyöni alussa perehdyn suomalaisen lautamiesjärjestelmän historiaan ja tämän jälkeen käsittelen yleisellä tasolla Suomen tuomioistuinjärjestelmää sekä erityisesti käräjäoikeuksien toimintaa. Seuraavaksi käsittelen tarkemmin sitä, mitä lautamiehet ovat ja mitkä ovat heidän tehtävänsä käräjäoikeudessa, vertailen myös muiden pohjoismaiden lautamiesjärjestelmiä.

Työni seuraavassa osassa käyn läpi OK:n vanhaa ja uutta sisältöä ja sitä, miten laki on muuttunut. Perehdyn myös hallitukseen esitykseen (HE 85/2008) OK:n muuttamisesta. Lisäksi keron lyhyesti rikosasioiden ratkaisemisesta kirjallisessa menettelyssä. Työni toisessa osassa syvennyn Helsingin käräjäoikeuden tilastoihin liittyen lautamiehiin ja lautamiesten käyttämiin käräjäoikeudessa. Tilastot perustuvat Helsingin käräjäoikeudessa kerättyihin tietoihin vuosilta 2005-2010. Tilastojen avulla selvennän lakiuudistuksen todellisia vaikutuksia työpaikallani.

Viimeisessä osassa käsittelen lakimuutosten vaikutuksia työhön Helsingin käräjäoikeudessa sekä sitä, mitä hyötyä uudistus toi käräjäoikeuden työhön ja mitkä ovat mahdolliset haitta-vaikutukset.

Opinnäytetyöni perustuu uuteen ja vanhaan lainsäädäntöön sekä hallituksen esitykseen, Helsingin käräjäoikeuden materiaaleihin, kuten tilastoihin ja haastatteluihin, sekä kirjalliseen materiaaliin liittyen lautamiesten käyttämiseen, tehtäviin ja siihen miksi lautamiehet osallistuvat päätöksentekoon käräjäoikeudessa.

2 Lautamiesjärjestelmän historia

2.1 Keskiaika

Lautamiehillä on suomalaisessa oikeusjärjestelmässä pitkälle ulottuva perinne. Jo maakuntalakien aikaan 1200-1300-luvuilla kokoonnuttiin käräjille kyläyhteisön miesten toimesta hoitamaan yhteisiä asioita. Kyläyhteisön jäsenet valitsivat laamanniksi nimitetyn tuomarin, joka oli toiminnassaan riippuvainen käräjäyhteisön myötävaikutuksesta. Tuomari ei voinut ratkaista käsiteltävää asiaa vastoin käräjäyhteisön yhtenäistä mielipidettä. Tuohon aikaan tuomitsemistoiminta oli kuitenkin hyvin erilaista kuin nykyään.

Seuraavassa vaiheessa käräjäyhteisön joukosta valikoitui joukko kyläläisiä, joille kullekin muodostui vähitellen oma tehtävänsä ja asemansa yhteisössä. Tällöin käräjäyhteisön tehtäviä hoiti yleensä 12 henkilöä, mutta myös tavallisten käräjäyhteisön jäsenten vaikutus oikeudenkäytössä säilyi. Tuomitsemistoiminta kuului myös osittain tiettyjen tehtävien sisältöön. Kaikki muutokset oikeudenkäytössä tapahtuivat kuitenkin hitaasti ja alueelliset vaihtelut olivat suuria.

Aluksi lautakunnan valitsivat jutun asianosaiset ja lautakunta valittiin erikseen jokaista juttua varten. 1400-luvulta alkaen sama lautakunta alkoi vähitellen istua koko käräjät ja tästä lähtien voidaan katsoa, että lautamiesten asettaminen kuului tuomarille. ”Lautamiesten tuli olla oikeamielisiä miehiä, eikä lautamiehiksi saanut nimittää asianosaisia, heidän vihamiehiään tai muuten puolueellisia henkilöitä. Lautamiehiksi valituilla tuli olla kiinteä asumus eikä hän saanut olla kruunun lautamies. Lisäksi lautamies tuli aina valita siltä alueelta, missä rikos oli tapahtunut.” (de Godzinsky-Ervasti 1999, 5-6)

2.2 1500-1700-luku

1500-luvulta 1600-luvun alkupuolelle asti lautakunnan asema oli oikeudenkäytössä merkittävä ja voidaan sanoa, että suurin osa jutuista käsiteltiin tällöin lautakunnan myötävaikutuksella. Aikaisemmin sovinto ja hyvitys olivat oikeudenkäynneissä etusijalla, mutta vähitellen myös kohtuusnäkökohdat ja oikeudellinen harkinta tulivat osaksi päätöksentekoa. Tuohon aikaan

nimenomaan lautakunnalle kuului oikeudellisen harkintavallan käyttö. Tämän jälkeen myös pyrkimys aineellisen totuuden selvittämiseen asiassa lisäsi lautakunnan merkitystä.

1600-luvulla käräjäyhteisön oikeus ratkaista asia muuttui vähitellen asiaosaisten suhteen ulkopuolisen tahon, keskusvallan oikeudeksi. Merkittävästi oikeudenkäyttöön vaikuttanut muutos oli hovioikeuksien perustaminen vuonna 1614 ja tätä kautta oikeusastejärjestelmän syntyminen. Oikeusastejärjestelmän myötä myös kirjallinen oikeudenkäyntimenettely yleistyi, jotta hovioikeudella oli mahdollisuus kontrolloida käräjäoikeuksien tuomioiden oikeellisuutta. Lisäksi materiaallinen todistelu alkoi yleistyä aikaisemman formaalisen todistelun sijaan. Lopullinen tuomio annettiin nyt useammin kirjallisen aineiston perusteella, joten luku- ja kirjoitustaidottomien lautamiesten osallistuminen asian ratkaisemiseen vaikeutui. Vähitellen tuomarien virat siirtyivät ainakin jonkinlaisen koulutuksen saaneille virkamiehille. 1600-luvulla alioikeuksissa otettiin lisäksi käyttöön saksalais-roomalaisesta oikeudesta omaksuttu legaalinen todistusteoria. Legaalinen lakiin sidottu todistusharkinta vahvisti entisestään oppineen tuomarin asemaa oikeudenkäytössä.

Lautakunta oli 1600-luvun loppuun mennessä menettänyt aikaisemman asemansa oikeudellisessa päätöksenteossa ja lautakunta toimi nyt kihlakunnan tuomarinnalla tavallaan avustajana. Lautakunnasta asemasta säädettiin vuoden 1734 laissa. Nyt lautamiesten lukumäärä muuttui aikaisemmasta 12:sta niin, että lautamiehiä piti olla vähintään seitsemän ja enintään 12. Laissa säädettiin myös lautakunnan kollektiivisesta äänioikeudesta. Kollektiivinen äänioikeus tarkoitti sitä, että vain yksimielinen lautakunta saattoi syrjäyttää tuomarin mielipiteen. (de Godzinsky-Ervasti 1999, 5, 7-10)

2.3 1800-1900-luku

1800-luvulla keskeiset lainsäädäntöuudistukset koskivat lautamiesten valitsemista ja palkkaamista. Lautakunnan valintaoikeus säädettiin kihlakunnanoikeudelle. Kunta järjesti ensin yleiset vaalit, joilla valittiin ehdokkaat, näistä kihlakunnanoikeus sitten valitsi kihlakunnan tuomarin esityksestä uuden lautamiehen. 1900-luvulla Suomessa yritettiin tehdä oikeuslaitoksen kokonaisuudistusta, mutta lopulta sotien jälkeen uudistusta lähdettiin toteuttamaan osittaisuudistuksien avulla.

Alioikeudet olivat Suomessa raastuvanoikeuksia tai kihlakunnanoikeuksia aina vuoteen 1993 asti. Raastuvanoikeus oli yleisenä alioikeutena vanhoissa kaupungeissa, jotka eivät kuuluneet tuomiokuntaan. Kihlakunnanoikeus oli puolestaan yleisenä alioikeutena maalaiskunnissa ja tuomiokuntaan kuuluvissa kaupungeissa. Kihlakunnan oikeus oli päätösvaltainen, kun siinä oli lakimiespuheenjohtajan lisäksi vähintään viisi ja enintään seitsemän lautamiestä. Lautamiellä oli kollektiivinen äänioikeus. Raastuvanoikeuden kokoonpanoon kuuluivat pormestari,

joka oli niin sanottu päällikkötuomari ja lisäksi neuvosmiehet. Pormestarilla ja oikeusneuvosmiehellä piti olla oikeustieteen kandidaatin tutkinto tai sitä vastaava tutkinto. Raastuvanoikeudessa oli myös kunnallisneuvosmiehiä, joilla ei tarvinnut olla oikeudellista koulutusta. Kunnallisneuvosmiehillä oli yksilöllinen äänioikeus. Lääninhallitus nimitti eniten ääniä saaneet oikeusneuvosmiehet ja kunnallisneuvosmiehet virkaansa. Raastuvanoikeus oli päätösvaltainen kolmijäsenisenä, mutta puheenjohtajan piti aina olla pormestari tai oikeusneuvosmies.

Suomessa lautamiesjärjestelmällä on kaiken kaikkiaan pitkä perinne, oikeudenkäyttö on ollut maallikoiden hallussa aina 1800-luvulle asti. Vasta silloin oikeudenkäyttö siirtyi varsinaisesti lainopillisesti koulutettujen tuomareiden ja muiden henkilöiden haltuun. Suomessa ei ole myöskään omaksuttu lautamiesjärjestelmän rinnalle jury-järjestelmää, toisin kuin esimerkiksi Tanskassa ja Norjassa. Lautamiesten merkitys oikeudenkäytössä on kuitenkin vähentynyt koko 1900-luvun ajan ja oikeus on perustunut yhä enemmän ammatillisesti eriytyneen lakimieskunnan toiminnalle. Yksinkertaisempien asioiden käsittelyä varten on kehitetty erilaisia summariasia menettelyjä ja toisaalta vaativia erityisosaamista vaativien asioiden käsittelyä varten on perustettu erikoistuomioistuimia. (de Godzinsky-Ervasti 1999, 10-14)

2.4 Kohti uutta tuomioistuinjärjestelmää

1900-luvun loppupuolelta lähtien alkoi uuden tuomioistuinjärjestelmän valmistelu. Alioikeuksien uudistamista valmisteltiin 1970- ja 1980-luvuilla oikeusministeriön työryhmissä ja tällöin syntyi useita ehdotuksia ja selvityksiä, siitä miten uudistus tulisi toteuttaa. Vuonna 1986 annettiin hallituksen esitys eduskunnalle yleisten alioikeuksien yhtenäistämistä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 28/1986). Vuonna 1990 annettiin toinen alioikeuksien uudistamista koskeva hallituksen esitys (HE 15/1990). Vuoden 1986 hallituksen esityksen mukaan rikosasiat ja pääosa riita-asioista tulisi ratkaista yhden ammattituomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanossa, vaikeat riita-asiat puolestaan kolmen ammattituomarin kokoonpanossa. Vuoden 1990 hallituksen esityksessä ehdotettiin, että kaikki rikosasiat ja osa riita-asioista käsiteltäisiin yhden ammattituomarin ja kolmen lautamiehen kokoonpanossa, pääosa riita-asioista voitaisiin käsitellä kolmen ammattituomarin kokoonpanossa.

Pitkän lainvalmisteluprosessin aikana näkemykset siitä, mitä asioita pitäisi ratkaista millaisessa kokoonpanossa ovat vaihdelleet melko paljon. Kaikissa oikeuslaitostoimikunnan mietinnöissä korostettiin kuitenkin sitä, että luottamusmiesten asema tulee säilyttää uudistuksessa. Kun katsotaan myöhemmin hyväksytyjä ehdotuksia, voidaan huomata, että luottamusmiesten merkitys on lainvalmisteluprosessin aikana vähentynyt ja puolestaan asian ratkaiseminen yksinkertaistetussa menettelyssä korostui yhä enemmän. Toteutunut uudistus perustui vuoden 1991 annettuun hallituksen esitykseen, mutta uudistuksen perustelut on kuitenkin kirjattu pääosin vuoden 1986 hallituksen esitykseen. (de Godzinsky-Ervasti 1999, 16-23)

Käräjäoikeusuudistus tuli voimaan 1.12.1993, jolloin siirryttiin lautamiesten käyttöön kaikissa alioikeuksissa. Tällöin lautamieskokoontaminen oli rikosasioissa peruskokoontaminen ja riita- tai hakemusasioissa lautamieskokoontamista käytettiin poikkeustapauksissa. Lautamiehet saivat yksilöllisen äänioikeuden, aikaisemman kollektiivisen äänioikeuden sijaan.

3 Yleistä Suomen tuomioistuimista ja käräjäoikeuksista

Tuomiovalta Suomessa kuuluu riippumattomille tuomioistuimille, jotka ovat yleisiä tuomioistuimia, hallintotuomioistuimia tai erityistuomioistuimia. Käräjäoikeudet ovat yleisiä alioikeuksia. Muita yleisiä tuomioistuimia ovat ylioikeutena hovioikeus ja ylimpänä oikeusasteena korkein oikeus. Laamanni on käräjäoikeuden päällikkötuomari ja muina tuomareina toimivat käräjätuomarit. Laamanni ja käräjätuomarit ovat käräjäoikeuden lainoppineita jäseniä. Käräjäoikeuksissa on lisäksi lautamiehiä, joita ei ole muissa oikeusasteissa. Hovioikeudessa on puolestaan presidentti ja muita jäseniä ovat hovioikeuden laamannit ja neuvokset. Korkeimmassa oikeudessa on presidentti ja muina jäseninä oikeusneuvoksia. (OK 2008/811 1:1-4)

Käräjäoikeuden tuomioihin voi hakea muutosta valittamalla yleiseen ylioikeuteen, eli hovioikeuteen. Hovioikeuden päätöksestä voi puolestaan valittaa korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan.

3.1 Erityis- ja hallintotuomioistuimet

Markkinaoikeus, vakuutus- ja työtuomioistuin ovat erityistuomioistuimia, jotka käsittelevät vain tiettyjä laissa niille määrättyjä asioita. Kaikki muut riita- ja rikosasiat ratkaistaan yleisissä tuomioistuimissa.

Hallintotuomioistuimet käsittelevät pääasiassa eri viranomaisten päätöksistä tehtyjä valituksia. Alueellisten hallintotuomioistuinten päätöksistä voi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

3.2 Käräjäoikeuden istuntojen kokoonpanot

Käräjäoikeus voi toimia eri kokoonpanoissa riippuen siitä miten laaja tai vaativa käsiteltävänä oleva asia kulloinkin on. Käräjäoikeuden kokoonpanovaihtoehdot ovat pääsääntöisesti seuraavat:

- yhden tuomarin istunto (1+0)
- lautamieskokoontaminen, johon kuuluvat tuomari sekä lautamiehet (1+3)
- kolmen tuomarin kokoonpano (3+0)

Yhden tuomarin istunto on toimivaltainen ratkaisemaan kanslia-asioita, rikosasioita, joista ei ole laissa säädetty enempää kuin korkeintaan kaksi vuotta vankeutta sekä suurimman osan riita-asioista. Lautamieskokoontamisessa on tavallisesti yksi lainoppinut tuomari ja kolme lautamiestä. Lautamieskokoontamista voidaan myös tavallista vaativimmissa tai laajemmissa asioissa täydentää yhdellä lakimiehellä tai yhdellä lautamiehellä. Lautamieskokoontamisessa ratkaistaan rikosasioita. Kolmen tuomarin kokoonpanossa ratkaistaan kaikkein vaativimmat ja laajimmat rikos- ja riita-asiat. (Oikeusministeriö 2010)

4 Käräjäoikeuden lautamiehet Suomessa

4.1 Yleiset kelpoisuusvaatimukset ja valintamenettely

Lautamiehen tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvassa kunnassa asuva Suomen kansalainen. Lautamies ei saa olla konkurssissa eikä hänen toimintakelpoisuutensa saa olla rajoitettu. Lisäksi lautamiehen tulee olla sellainen henkilö, jota voidaan pitää sopivana lautamiehen tehtävään.

Lautamieheksi valittavan henkilön pitää olla iältään vähintään 25-vuotias, mutta hän ei saa olla täyttänyt 63 vuotta. Lautamiehenä ei saa olla henkilö, jolla on virka yleisessä tuomioistuimessa tai rangaistuslaitoksessa, henkilö ei saa suorittaa virassaan ulosottotehtäviä, rikosten esitutkintaa, tull- tai poliisivalvontaa eikä virallisten syyttäjien tehtäviä, lautamiehenä ei voi myöskään toimia asianajaja tai muu ammatikseen asianajaja harjoittava henkilö. Mikäli lautamies menettää kelpoisuutensa toimia lautamiehenä kesken toimikauden, niin käräjäoikeuden täytyy oikeudenkäymiskaassa säännellyn mukaisesti vapauttaa hänet tehtävästään tai määrätä, että hän ei saa määräaikana hoitaa lautamiehen tehtävää. Lautamiehelle tulee kuitenkin varata tilaisuus tulla kuulluksi ennen hänen vapauttamistaan tehtävästä. (KäOL 1999/459 6 §)

Kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet kunnanvaltuuston toimikautta vastaavaksi ajaksi, eli neljäksi vuodeksi kerrallaan. Kunnasta valittavien lautamiesten tulee edustaa mahdollisimman tasapuolisesti kunnan ikä-, sukupuoli-, kieli- ja elinkeinonjakaumaa. Oikeusministeriö vahvistaa käräjäoikeuden lautamiesten lukumäärän. Mikäli käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluu useampia kuntia, oikeusministeriö vahvistaa kunkin kunnan alueelta valittavien lautamiesten lukumäärän ensisijaisesti kuntien henkikirjoitettujen asukkaiden lukumäärän suhteessa. Jokaisesta kunnasta valitaan aina vähintään yksi lautamies. (KäOL 2008/813 7 §; KäOA 1993/582 13 §)

Pääsäännön mukaan lautamies on istunnossa 12 päivänä kalenterivuodessa, jos lautamies on kuitenkin osallistunut kyseisen vuoden aikana useampaan kuin 24 istuntoon hän ei enää saa osallistua istuntoihin samana vuonna, ellei kyseessä ole aikaisemmin aloitetun asian käsittelyn jatkaminen. Laamannin tulee ilmoittaa kunnalle, jos lautamiehen tehtävä tulee avoimeksi kesken toimikauden, jolloin kunta huolehtii uuden lautamiehen valitsemisesta loppukaudeksi. Laamanni huolehtii myös siitä, että kukin lautamies osallistuu käräjäoikeuden istuntoihin vuororjestyksessä. (KäOA 1993/582 15-16 §; KäOL 2008/813 8 §)

4.2 Tuomarin vala

Ennen kuin käräjäoikeuden jäsen aloittaa tehtävässään, hänen tulee vannoa tuomarin vala tai antaa tuomarin vakuutus. Henkilöt, jotka eivät kuulu mihinkään uskontokuntaan antavat tuomarin vakuutuksen. Tuomari vannoo valan hovioikeudessa ja lautamies käräjäoikeudessa. Vala on perinteinen ja sen kaava on kaikille sama. Tuomarin valassa vannotaan esimerkiksi, että tulevaa tehtävää käräjäoikeudessa hoidetaan oikeudenmukaisesti ja rehellisesti ketään suosimatta tai aliarvioimatta. Kaikessa päätöksenteossa tulee käyttää lähtökohtana Suomen lakia. (Oikeusministeriö 2010)

4.3 Lautamiehen vaitiolovelvollisuus

Lautamiehillä ja muilla tuomioistuimen jäsenillä on velvollisuus pitää salassa kaikki neuvottelut, joita he ovat käyneet asiassa ennen ratkaisun antamista. Jokaiseen päätökseen vaikuttaneet asiat on kirjoitettu tuomion perusteluihin, joten päätöksiä ei muutoin enää päätöksen antamisen jälkeen selitetä. Osa oikeudessa käsiteltävistä asioista ovat luonteeltaan tai yksityiskohdiltaan niin arkaluontoisia, että ne käsitellään suljetuin ovin ja asiakirjat määrätään salassa pidettäviksi. Yleisö ei pääse seuraamaan salaiseksi määrättyjen asioiden käsittelyä ja tuomioistuimen jäsenet eivät saa kertoa käsittelystä tai sen etenemisestä mitään ulkopuolisille. (Oikeusministeriö 2010)

4.4 Lautamiehen kutsuminen istuntoihin

Lautamiehet kutsutaan käräjäoikeuden seuraavan kuukauden istuntoihin kotiin lähetettävällä kirjallisella kutsulla tai puhelimitse. Kutsussa kerrotaan istuntopäivä, -aika ja -paikka sekä puheenjohtajan nimi. Lisäksi kutsussa mainitaan käräjäoikeuden osasto, joka käsittelee asiaa ja salin numero, jossa asia käsitellään. Tietokoneohjelma jakaa lautamiehet istuntoihin huo-

mioiden ikä- ja sukupuolirakenteen, lautamiehen istumien istuntojen lukumäärän ja mahdolliset esteet, jotka lautamies on ilmoittanut käräjäoikeudelle. Mikäli käräjäoikeus saa tietää, että istunto peruuntuu, siitä ilmoitetaan mahdollisimman nopeasti lautamiehille, jotta he eivät saapuisi turhaan paikalle. Vastaavasti lautamiehen tulee ilmoittaa välittömästi käräjäoikeudelle esteestä, jotta tilalle ehditään kutsumaan toinen lautamies. (Helsingin käräjäoikeus 2010)

4.5 Lautamiehen esteellisyys

Lautamiesten esteellisyydestä hoitaa tehtäviään säädetään OKK:n 13 luvussa. Lautamiehiä koskee esteellisyyden suhteen sama sääntely kuin tuomareita. Lautamies ei saa käsitellä asiaa, jos hän on laissa kuvatulla tavalla esteellinen. Lautamies on esteellinen esimerkiksi silloin, jos hän on itse käsiteltävän jutun asianosaisena tai jos asianosaisena on joku toinen hänelle laissa läheiseksi määritelty henkilö. Lautamies ei saa olla millään tavoin osallisena käsiteltävässä asiassa, eikä hänellä voi olla minkäänlaista erityistä intressiä asiaan. (KäOL 2008/813 10 §; OKK 13 luku)

4.6 Lautamiehelle maksettavat istuntopalkkiot ja korvaukset

Lautamiehelle maksetaan käräjäoikeuden varoista:

- palkkiota
- korvausta ansionmenetyksestä ja kustannuksista, joita lautamiestoimen vuoksi aiheutuu sijaisen palkkaamisesta, lastenhoidon järjestämisestä tai muusta vastaavasta syystä; sekä
- matkakustannusten korvausta ja päivärahaa (KäOL 2007/1010 12 §).

Oikeusministeriö vahvistaa lautamiehen palkkion, korvausten ja päivärahan tarkemmat perusteet ja määrän. Lautamiehellä on oikeus saada valtion varoista korvausta myös tehtävän hoitamisessa sattuneesta tapaturmasta, korvausta maksetaan samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtapaturmasta. (KäOL 2005/629 12 a §)

4.6.1 Lautamiehen palkkiot vuonna 2011

Oikeusministeriön vahvistamat istuntopalkkiot vuonna 2011:

1) Istuntopäiviltä

Istunnon kesto (tuntia)	Palkkio (euroa)
enintään 6 (esim. klo 9-15:00)	65
yli 6 enintään 9 (esim. klo 9-15:01...18:00)	90
yli 9 (esim. klo 9-18:01)	115

Taulukko 1: Lautamiesten istuntopalkkiot istuntopäiviltä

- 2) Päivystyspalkkio päiviltä, jolloin istunto ei toteudu on 65 euroa päivältä ja tämän lisäksi maksetaan korvaukset mahdollisista matkakuluista ja ansionmenetyksestä.
- 3) Päivärahat ja ateriakorvaus maksetaan virkamatkan pituuden ja istunnon keston mukaan seuraavasti:

	Istunnon kesto (tuntia)	Virkamatkan pituus (kilometriä)	Korvaus (euroa)
ateriakorvaus	yli 4	vähintään 10	8,50
osapäiväraha	yli 6	yli 15	16,00
kokopäiväraha	yli 10	yli 15	34,00

Taulukko 2: Lautamiehille maksettavat päivärahat ja ateriakorvaukset

4) Matkakulukorvaukset

- korvataan julkisten kulkuvälineiden matkalipun hinnan mukaan
- ei korvata kuukausi- tai vuosilipun käytöstä
- oman kulkuneuvon käyttö korvataan kertalipun hinnan mukaan ja kilometrikorvaus on 0,44 euroa/kilometri, lisämatkustajakorvaus on 0,22 euroa/kilometri
- pysäköintikulut eivät kuulu korvattaviin kuluihin
- vain erityistilanteessa korvataan taksikulut
 - o kutsu istuntoon vasta istuntopäivän aamuna
 - o invaliditeetti (esitettävä esimerkiksi Helsingin kaupungin todistus taksin tarpeellisuudesta)
- käräjäoikeudelle toimitetaan matkakulujen korvauslomake

5) Ansionmenetykskorvaukset

- istunnosta aiheutuneet todelliset ansionmenetykset korvataan oikeusministeriön vahvistamien sääntöjen mukaisesti
- ansionmenetyksestä korvataan korkeintaan 18 euroa tunnilta tai 144 euroa istuntopäivältä
- sijaisen palkkaamisesta tai lastenhoidon järjestämisestä suoritetaan korvausta kuitteja vastaan
- ansionmenetyksen ja yllä mainittujen korvausten yhteenlaskettu enimmäismäärä on 180 euroa istuntopäivältä
- ilman erillistä kuittia korvataan hakijan vakuutuksen mukaan 9 euroa tunnilta ja enintään 72 euroa istuntopäivältä
- lautamiehen, joka tekee ansio- tai muuta työtä olematta työ- tai muussa palvelusuhteessa, tulee esittää kirjallisesti riittävä selvitys ansionmenetyksestä

Istuntopalkkiot maksetaan istuntoa seuraavan kalenterikuukauden viimeisenä päivänä istunnossa täytettävän ja puheenjohtajan tai kärjäsihteerin allekirjoittaman istuntopalkkiolomakkeen perusteella. Kärjäsihteerin huolehtii palkkioiden maksatuksesta. (Helsingin kärjäoikeus 2010)

4.6.2 Verotus ja eläkevakuutusmaksut

Lautamiehille maksettavat palkkiot ja ansionmenetykskorvaukset ovat veronalaista tuloa. Veroa pidätetään sivutuloverokortin ennakonpidätysprosentin mukaan. Lautamiehen tulee toimittaa sivutuloverokortista jäljennös kärjäoikeudelle, muutoin ennakonpidätysprosentti on 60 prosenttia. (Helsingin kärjäoikeus 2010)

Lautamiehillä on oikeus eläkkeeseen luottamustehtävän perusteella. Lautamiehille maksettavista palkkioista ja ansionmenetykskorvauksista peritään eläkelain (2006/1295) mukaista eläkevakuutusmaksua.

4.7 Lautamies kärjäoikeuden istunnossa

Lautamiehet ovat mukana kärjäoikeuden rikosasian käsittelyssä sen viimeisissä vaiheissa, eli varsinaiseen suulliseen pääkäsittelyssä ja asian ratkaisemisessa. Lautamiehet istuvat kärjäoikeuden istunnoissa istuntosalin hieman korotetussa etuosassa puheenjohtajan vieressä. Puheenjohtaja istuu aina keskellä, salin ovelta päin katsottuna lautamiehet istuvat puheenjoh-

tajan vasemmalla puolella ja kärjäsihteeri puheenjohtajan oikealla puolella. Lautamiehet näkevät ja kuulevat kaiken salissa tapahtuvan sijaintinsa ansiosta oikein hyvin ja lisäksi heillä on edessään näyttö, josta he näkevät mahdolliset istunnon aikana näytettävät kuvatallenteet ja muun valkokankaalle heijastettavan materiaalin. Lautamiehet tulevat istuntosaliin vähän ennen istunnon alkua ja ovat paikalla koko asian käsittelyn ajan. Istunnon alussa kärjäoikeus tarkistaa, että tarvittava määrä lautamiehiä on paikalla ja kirjoittaa heidän nimensä ja henkilötunnuksensa ylös. Lautamiehet voivat antaa oikeudelle mahdolliset erilliset selvitykset ja lomakkeet korvausten maksamista varten istunnon päätyttyä.

Lautamiehet eivät tutustu käsiteltävään asiaan ennen pääkäsittelyä. Saavuttuaan istuntosaliin, ennen varsinaisen käsittelyn aloittamista, lautamiehet saavat itselleen käsiteltävään asiaan liittyvää kirjallista materiaalia, esimerkiksi haastehakemuksen ja tarvittaessa myös kopion asianomistajan kirjallisesta korvausvaatimuksesta sekä muusta asian käsittelyn kannalta olennaisesta materiaalista. Lautamiehet voivat halutessaan tehdä käsittelyn aikana omia muistiinpanoja muistinsa tueksi.

Kun ratkaistavana oleva asia on saatu kokonaan käsiteltyä puheenjohtaja ja lautamiehet neuvottelevat asian ratkaisusta. Päätösneuvottelun aikana asianosaiset ja muu yleisö eivät saa olla läsnä salissa. Puheenjohtaja ja lautamiehet voivat neuvotella ratkaisusta joko heti istunnon päätyttyä tai toisena erikseen sovittuna ajankohtana käsittelyn päätyttyä. Istuntojen kesto vaihtelee kärjäoikeudessa hyvin paljon, välillä istunto saattaa kestää koko päivän tai asia saattaa vaatia useamman päivän käsittelyä, laajoja asiakokonaisuuksia voidaan istua useita kuukausia. Toisinaan melko yksinkertaisen asian käsittely kestää tunnin tai pari tuntia ja välillä istunto joudutaan peruuttamaan kokonaan vielä istuntopäivänä, jos esimerkiksi joku käsittelyyn kutsutuista asianosaisista ei saavu paikalle.

4.8 Äänestäminen kärjäoikeudessa

Kärjäoikeudessa lakimiesjäsenillä ja lautamiehillä on yksilöllinen äänioikeus ja kaikkien kokoonpanossa olevien jäsenten äänten painoarvo on samanlainen. Mikäli ratkaistavassa asiassa ei päästä päätösneuvottelun tuloksena yksimieliseen ratkaisuun, asiassa on suoritettava äänestys. Äänestämisestä yleensä säädetään OK:n 23 luvussa (OK 2008/811 23). Lain mukaan tuomarit äänestävät virkaikäjärjestyksessä niin, että virkaiältään nuorin ilmoittaa mielipiteensä ensimmäisenä ja puheenjohtaja puolestaan viimeisenä. (OK 23:1)

Kärjäoikeuden lautamieskokoonpanossa puheenjohtaja selostaa ensin asiassa esiin tulleet kysymykset ja muut olennaisimmat asiat sekä niihin soveltuvat säännökset. Jos asiasta äänestetään, lautamiehet äänestävät puheenjohtajan jälkeen. Äänestämisyjärjestyksen ajatuksena

on se, että maallikkojäsenten olisi helpompi ottaa kantaa esillä olevaan asiaan, kun tuomari on ensin selostanut oman kantansa perusteluineen. (OK 23:2; de Godzinsky-Ervasti 1999, 28)

Erityissäännökset äänestämisestä rikosasioissa ovat laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL 10:1).

Rikosasiassa äänestetään lain (ROL 10:1) mukaan seuraavasti:

- 1) onko syyte hylättävä vai hyväksyttävä ja kuinka syytteessä tarkoitettu teko on rikosoikeudellisesti arvioitava;
- 2) onko syylliseksi todettu tuomittava vai jätettävä tuomitsematta rangaistukseen;
- 3) onko tuomioistuimen rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla määrättävä, että aikaisempi rangaistus koskee myös nyt käsiteltävää rikosta;
- 4) minkälajinen ja minkäsuuruinen seuraamus on tuomittava; sekä
- 5) muista seuraamusta koskevista kysymyksistä.

Äänestyksessä noudatetaan sitä järjestystä, jossa eri kysymykset rikosasiassa selvitetään ja jossa myös päätösneuvottelun tulee tapahtua. Äänestyksessä voittaa se mielipide, jota enemmistö on kannattanut. Mikäli äännet menevät tasan, voittaa vastaajan kannalta lievempi mielipide. Jos äänestyksessä on kannatettu useampaa kuin kahta mielipidettä, eikä mikään ole saanut enemmistöä äänistä, yhdistetään vastaajalle epäedullisimman mielipiteen puolesta annetut äännet sitä lähinnä olevan mielipiteen puolesta annettuihin ääniin. Tarvittaessa näin jatketaan niin kauan, kunnes äänten enemmistö löytyy. Kaikkien tuomioistuimen jäsenten on lausuttava käsiteltävänä olevasta asiasta. Jos rikosasian yhteydessä käsitellään yksityisoikeudellista vaatimusta ja siitä äänestetään tai jos äänestetään oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä, niistä äänestetään aina erikseen noudattaen riita-asioiden äänestysäännöksiä. Mikäli oikeudenkäyntiä koskeva kysymys on pakkokeinoasia, noudatetaan äänestämisessä mitä rikosasian äänestämisestä säädetään. (ROL 10:1-6; de Godzinsky-Ervasti 1999, 29-30)

4.9 Lautamiehen vastuu

Lautamiesten vastuu tehdyistä päätöksistä jaetaan rikosoikeudelliseen ja vahingonkorvausvastuuseen. Erityisiä säännöksiä lautamiehen vastuusta ei ole, vaan lautamiehet rinnastetaan virkamiehiin näissä vastuukysymyksissä. Lautamiesten rikosoikeudellinen vastuu määräytyy rikoslain yleisen osan mukaan ja virkarikoksia koskevan rikoslain 40 luvun (RL 40) säännösten perusteella. Vahingonkorvausvastuusta säännellään perustuslain 10 luvussa (PL 10:118) ja vahingonkorvauslaissa.

Lautamiehen rikosoikeudellinen vastuu ja vahingonkorvausvastuu arvioidaan kuitenkin aina tapauskohtaisesti erikseen, koska lautamiehen päätös tietyssä asiassa perustuu hänen oman

kantansa lisäksi myös käräjäoikeuden puheenjohtajalta päätösneuvottelussa saatuihin tietoihin.

5 Lautamiesjärjestelmä muissa pohjoismaissa

5.1 Ruotsi

Ruotsin oikeudenkäyntilain (rättegångsbalk) mukaan lautamiehiä käytetään ratkaisukokoonpanossa käräjä- ja hovioikeudessa. Lautamiehillä on yksilöllinen äänioikeus ja kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet neljäksi vuodeksi kerrallaan. Säännökset lautamiesten kelpoisuusehdoista, samoin kuin oikeudesta kieltäytyä lautamiehen tehtävistä, ovat melko samanlaisia kuin Suomen lainsäädännössä. (HE 85/2008; Hakola 1999, 21)

Käräjäoikeudessa rikosasioita käsittelevä lautamieskokoonpano koostuu lainoppineesta tuomarista ja kolmesta lautamiehestä. Myös vahvennettua kokoonpanoa voidaan käyttää, jos asian laajuus ja vaikeusaste sitä edellyttää. Vahvennetussa kokoonpanossa on yksi lainoppinut tuomari tai yksi lautamies enemmän kuin tavallisessa kokoonpanossa. Kokoonpanoa on mahdollista vahvistaa myös yhdellä tai kahdella erityisasiantuntijalla, joista toinen on erikoistunut taloudellisiin asioihin ja toinen puolestaan verotukseen.

Rikokset, joista säädetty enimmäisrangaistus on sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, voidaan ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa. Tällaisessa tilanteessa rangaistukseksi ei kuitenkaan voida tuomita muuta kuin sakkoa.

Siviiliasiat ratkaistaan yleensä yhden tai kolmen tuomarin kokoonpanossa, mutta lautamieskokoonpanoa voidaan käyttää tietyissä, esimerkiksi perheoikeudellisissa asioissa. Lautamieskokoonpanoon kuuluu yksi tuomari ja kolme lautamiestä.

Hovioikeuksissa käytetään lautamieskokoonpanoa rikosjutuissa sekä joissakin perheoikeudellisissa asioissa. Lautamieskokoonpanoon kuuluu yleensä kolme tuomaria ja kaksi lautamiestä, mutta myös vahvennettua kokoonpanoa voidaan käyttää.

Ruotsissa on käytössä valamies eli juryjärjestelmä, mitä ei käytetä Suomessa ollenkaan. Juryjärjestelmää käytetään sanan- ja painovapausjutuissa, tällöin jury koostuu yhdeksästä jäsenestä. Jury systeemin käyttö on kuitenkin vapaaehtoista, joten jutun asianosaiset voivat päättää, että asia menee suoraan varsinaiseen tuomioistuinkäsittelyyn ilman sitä edeltävää jury vaihetta. (HE 85/2008; Rättegångsbalk 1942/740 1-3)

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että lautamiesjärjestelmä toimii Ruotsissa aika pitkälti samalla tavoin kuin Suomessa, mutta lautamiehiä käytetään rikosasioissa enemmän kuin Suo-

messa. Ruotsissa lautamiehiä käytetään sekä käräjä- että hovioikeudessa, Suomessa vain käräjäoikeudessa.

5.2 Norja

Norjassa lautamieskokoonpanoa käytetään alioikeudessa (tingret) ja ensimmäisessä muutoksenhakuasteessa (lagmannsrett) ja he voivat osallistua riita- ja rikosasioiden käsittelyyn. Lautamiehillä on, samoin kuin Suomessa ja Ruotsissa, yksilöllinen äänioikeus.

Siviiliasioiden oikeudenkäyntilain (tvisteloven) mukaan lautamiehet osallistuvat riitajutun alioikeuskäsittelyyn, jos tuomioistuin pitää lautamieskokoonpanoa tarpeellisena tai jos joku asianosainen sitä vaatii. Alioikeudessa siviilioikeutta käsittelevään lautamieskokoonpanoon kuuluu lainoppinut puheenjohtaja ja kaksi maallikkoa. Riita-asioiden muutoksenhaussa kokoonpanossa voi olla kaksi maallikkojäsentä ja lainoppineita tuomareita on kolme.

Norjan rikosoikeudenkäyntilain (straffeprosessloven) mukaan alioikeuden pääkäsittelyn peruskokoonpanossa on yksi lainoppinut tuomari ja kolme lautamiestä. Rikosjutuissa rikoksen törkeysaste ja joissakin tapauksissa myös vastaajan mielipide vaikuttavat siihen käytetäänkö pääkäsittelyssä lautamiehiä vai ei. Laajoissa jutuissa ja muusta erityisestä syystä voidaan käyttää vahvennettua kokoonpanoa, johon kuuluu kaksi tuomaria ja kolme maallikkoa.

Tunnustetuissa rikosasioissa voidaan myös käyttää yhden tuomarin kokoonpanoa, mikäli sekä syytetty että tuomioistuin siihen suostuvat. Tällöin kyseessä on kuulemistuomio - niminen summaarinen käsittely, eikä varsinainen pääkäsittely.

Muutoksenhakuasteessa peruskokoonpano on rikosasioissa kolme tuomaria ja neljä lautamiestä. Törkeämissä rikosjutuissa, joissa muutoksenhaun kohteena olevasta rikoksesta voi seurata yli kuuden vuoden vankeusrangaistus, syyllisyyksymyksen päättää ensin maallikoista koostuva 10 henkilön jury (lagrett). Norjassa ja Ruotsissa on täten molemmissa käytössä juryjärjestelmä. (HE 85/2008)

5.3 Tanska

Tanskan oikeudenkäyntilain (retsplejeloven) mukaan maallikkojäsenet osallistuvat yleisessä oikeusasteessa ainoastaan rikosasioiden käsittelyyn. Maallikkojäsenillä ei ole toimivaltaa osallistua yksityisoikeudellisten vaatimusten ratkaisemiseen edes silloin, kun niitä käsitellään rikosasian yhteydessä.

Rikosjutuissa maallikot osallistuvat tuomitsemistoimintaan yleisessä alioikeudessa (byret) sekä ensimmäisessä muutoksenhakuasteessa (landsret). Käytettävään kokoonpanoon vaikuttaa etenkin syytteenalaisen teon vakavuus, esimerkiksi sakkojutuissa lautamiehiä ei yleensä käytetä ollenkaan. Alioikeudessa ja ensimmäisessä muutoksenhakuasteessa on olemassa kahden tyyppisiä lautakuntajuttuja. Rikosjutuissa, joissa voidaan tuomita vähintään neljän vuoden vapausrangaistus, maallikoista käytetään termiä valamies ja maallikkojutun nimi on tällöin valamiesjuttu. Mikäli tuomittava vapausrangaistus puolestaan jää alle neljän vuoden mittaiseksi, maallikoista voidaan tällöin käyttää nimikettä lautamies ja heidän ratkaisemista asioista lautamiesjuttu.

Alioikeudessa valamiesjutuissa kokoonpanoon kuuluu kolme virkatuomaria ja kuusi valamiestä ja lautamiesjutuissa puolestaan yksi lainoppinut tuomari ja kaksi maallikkojäsentä. Talousrikoksissa myös vahvennetun kokoonpanon käyttö on tietyin edellytyksin ja päällikkötuomarin määräyksestä mahdollinen. Tällaisessa kokoonpanossa on kaksi tuomaria ja kolme maallikkojäsentä.

Ensimmäisessä muutoksenhakuasteessa valamieskokoonpano on kolme virkatuomaria ja yhdeksän valamiestä. Lautamiesjutuissa oikeuden kokoonpano on puolestaan kolme virkatuomaria ja kolme lautamiestä.

Vastaavasti kuin Suomessa, lautamiehillä on yksilöllinen äänioikeus ja muutenkin he osallistuvat ratkaisutoimintaan tasavertaisesti virkatuomarien kanssa. Maallikoiden ääni- ja ratkaisuvallta on kuitenkin riippuvainen kokoonpanosta. Valamiesten ensisijaisena tehtävänä on syyllisyyskysymyksen ratkaiseminen, josta äänestettäessä sekä virkatuomareilla että valamiehillä on yhtäläinen äänioikeus, eli kullakin on käytössään yksi ääni.

Syylliseksi julistamisen jälkeen oikeus päättää myös rangaistuksista valamieskokoonpanossa. Tällöin valamiehillä on yksi ääni kullakin. Virkatuomarien äänioikeutta on seuraamuskykyksissä vahvistettu siten, että heidän yhteenlaskettu äänimääränsä vastaa valamiesten äänimäärää. (HE 85/2008)

6 Oikeudenkäymiskaaren säännökset ennen ja jälkeen lakimuutoksen

6.1 Oikeudenkäymiskaaren toisen luvun säännökset käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta ennen 1.1.2009 voimaantulleita uudistuksia

Oikeudenkäymiskaaren toisen luvun aikaisemmat säännökset (OK 1991/1052 2) päätösvaltaisuudesta tulivat voimaan vuonna 1993. Seuraavassa käsitellään säännöksiä erityisesti rikosoikeudellisiin asioihin liittyvien säännösten osalta.

OK:n toisen luvun ensimmäisen pykälän mukaan lautamieskokoontapano oli rikosasioissa peruskokoontapano ja riita- sekä hakemusasioissa lautamiehiä käytettiin vain poikkeuksellisesti eräissä juttutyypeissä.

OK:n 2 luvun 1 §:n mukaan (OK 1991/1052 2:1):

Käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasiassa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kolme lautamiestä.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen 1 momentissa tarkoitettussa kokoonpanossa myös:

- 1) yhteiselämän lopettamista, avioeroa ja puolison elatusta koskevassa asiassa;*
- 2) lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevassa asiassa;*
- 3) isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevassa asiassa;*
- 4) lapseksiottamista koskevassa asiassa;*
- 5) holhouslaissa tarkoitettussa asiassa; sekä*
- 6) huoneenvuokrasuhteesta johtuvassa riita-asiassa.*

Lautamieskokoontapanoa voitiin myös täydentää yhdellä lakimiestuomarilla ja/tai yhdellä lautamiehellä, jos se oli asian laadun tai muun erityisen syyn takia perusteltua. Jos lautamiehelle tuli este asian pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus oli päätösvaltainen kun lautamiehiä oli vähintään kaksi. (OK 1991/1052 2:2)

Muissa kuin edellä mainituissa OK:n 2:1 mukaisissa asioissa käräjäoikeus oli päätösvaltainen kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. (OK 1991/1052 2:3)

Rikosasioissa käräjäoikeus oli päätösvaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettusta rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ollut säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Tällöin rangaistukseksi ei kuitenkaan voitu tuomita ankarampaa rangaistusta kuin sakko. Mikäli käräjäoikeus katsoi, että tällainen asia oli kuitenkin tarpeen ratkaista lautamieskokoontapanossa, asia siirrettiin lautamieskokoontapanossa käsiteltäväksi. (OK 1991/1052 2:6-7; de Godzinsky-Ervasti 1999, 24-26)

6.2 Rikosasioiden ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä

Vuonna 2006 tuli voimaan rikosasioiden käsittelyyn vaikuttanut uudistus, mahdollisuus ratkaista tietyn tyyppiset selvät rikosasiat kirjallisessa menettelyssä. Ajatuksena oli, että kaikkia

pienempiä, selviä ja melko yksinkertaisia rikosasioita ei välttämättä tarvitse ratkaista käräjäoikeudessa suullisessa käsittelyssä, vaan ne voidaan ratkaista nopeammin ja kätevämmiin kansliassa kirjallisesti. Lisäksi uudistus laajensi yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan yksi lainoppinut tuomari voi ratkaista asian kirjallisessa menettelyssä, pääkäsittelyä toimittamatta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL 681/1997 5 a) mukaisesti. Kirjallisen menettelyn edellytyksenä on, että:

- 1) mistään syyttäjän syytteessä tarkoitettusta teosta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään kaksi vuotta,
- 2) vastaaja on tunnustanut teon ja ilmoittanut suostuvansa kirjalliseen menettelyyn,
- 3) vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen,
- 4) asianomistaja ei vaadi suullista käsittelyä eikä
- 5) asian selvitettyyn tilaan nähden ole tarpeen järjestää pääkäsittelyä.

Viimeksi mainitulla tarkoitetaan sitä, että asia on vietävä suulliseen käsittelyyn, jos asiasta oleva näyttö on epäselvää tai ristiriitaista. Rangaistukseksi kirjallisessa menettelyssä voidaan tuomita enintään yhdeksän kuukautta vankeutta. (HE 85/2008)

6.3 Hallituksen esitys käräjäoikeuksien kokoonpanoa koskevien säännösten uudistamiseksi

Hallitus teki esityksen eduskunnalle käräjäoikeuksien kokoonpanoa koskevien säännösten uudistamiseksi vuonna 2008 (HE 85/2008). Seuraavassa osassa perehdytään hallituksen esitykseen erityisesti työni kannalta keskeisten, eli käräjäoikeuden rikosasioiden kokoonpanouudistukseen ratkaisevasti merkinneiden asioiden osalta.

Hallituksen esitys valmisteltiin oikeusministeriön valmistamassa työryhmässä. Työryhmä luovutti mietintönsä tammikuussa 2008 (Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen, oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:19). Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausunnon 41 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä, joista 36 antoi lausunnon. Suurin osa lausunnon antajista suhtautui työryhmän esitykseen myönteisesti. Erityisesti esitys sai kannatusta tuomioistuin- ja syyttäjänlaitokselta.

Esityksessä todettiin, että silloinen lautamiesjärjestelmä on toiminut käytännössä ihan hyvin. Toisaalta eräät lautamiesten äänestyksen perusteella tehdyt ratkaisut ovat herättäneet julkistakin keskustelua lautamiesjärjestelmästä. Ongelmia on esiintynyt jonkin verran myös lautamiesten läsnäoloon liittyen, välillä lautamies on jäänyt esteestä ilmoittamatta saapumatta istuntoon. Mitään suurempia varsinaisia ongelmia ei ole kuitenkaan ilmennyt.

Tuomiolautakunnan kehittämiskomitea oli sitä mieltä, että lautamiesjärjestelmää tulisi kehittää vastaamaan entistä paremmin nykyisiä tarpeita. Kehittämiskomitea löysi järjestelmän kehittämistarpeita seuraavasti:

- 1) lautamiesjärjestelmän käytön laajuudessa
- 2) lautamiesten valintamenettelyssä sekä
- 3) äänestyssäännöissä

Tässä hallituksen esityksessä keskityttiin lautamiesten käytön laajuuteen.

Maallikoiden osallistumista lainkäyttöön on puolustettu ja vastustettu vuosien varrella monin eri perustein, esityksessä listattiin tutkimusten perusteella useimmat esitetyt perusteet: traditio, kansan oikeustaju, oikeuslaitoksen luottamuksen ylläpitäminen, tuomioistuinten demokraattinen kontrolli, elämäkokemuksen välittäminen, pedagogiasyyt, lautamiesten paikallistuntemus, tuomarin harkinnan parantaminen, oikeudenkäytön julkisuus, lautamiehillä oleva erityisasiantuntemus sekä kustannusten pienuus.

Tuomiolaitoksen kehittämiskomitean näkemyksen mukaan lautamiesjärjestelmän säilyttämistä puoltavat nykyaikana ensisijaisesti tuomioistuinten merkitys ja asema yhteiskunnassa sekä näihin liittyvät näkökohdat. Tästä näkökulmasta lautamiesten mukanaololla päätöksenteossa on edelleenkin merkitystä tuomioistuinlaitoksen toiminnan kontrollin ja avoimuuden kannalta. ”Keskeisimpänä perusteena lautamiesjärjestelmälle voidaankin siten pitää sitä, että lautamiesten osallistuminen päätöksentekoon on omiaan pitämään yllä tuomioistuinten luottamuspohjaa yhteiskunnassa (HE 85/2008).” Lisäksi tiedotusvälineiden merkitystä tuomioistuinten valvonnassa pidettiin tärkeänä ja merkittävänä.

Esityksessä todettiin myös, että luottamuksen ylläpitäminen tuomioistuinlaitokseen ei kuitenkaan edellytä sitä, että lautamiehet osallistuisivat käräjäoikeuden ratkaisukokoonpanoon nykyisessä laajuudessa. Lautamieskokoonpanossa käsitellään paljon selviä ja rangaistuskäytännöltään vakiintuneita rutiiniluonteisia rikosasioita. Esityksen mukaan käräjäoikeuden silloisten kokoonpanovaihtoehtojen rajoittuminen vain yhden tuomarin - tai lautamieskokoonpanoon oli joltain osin ongelmallinen. Osassa jutuista olisi tarvittu ratkaisijoilta erityisosaaamista ja esimerkiksi mahdollisuutta käyttää kolmen tuomarin kokoonpanoa. Tällainen kokoonpano olisi toimiva erityisen vaativissa, laajoissa tai monimutkaisissa asioissa. Vastaavasti yhden tuomarin käyttöalaa pidettiin liian suppeana. Osa hyvin selvistä ja yksinkertaisista jutuista, kuten rattijuopumuksen tai varkauden käsittely, vaativat ”turhaan” käsittelemistä lautamieskokoonpanossa. Esityksessä katsottiin, että kansalaisten oikeusturva ei heikentyisi, vaikka edellä mainittujen kaltaiset asiat voitaisiin ratkaista yhden puheenjohtajan kokoonpanossa.

Hallituksen esityksen (HE 85/2008) keskeisimpiä tavoitteita olikin karsia lautamiesjärjestelmän käyttöä ihmisten oikeusturvaa vaarantamatta.

”Uudistetun lautamiesjärjestelmän lähtökohtana olisi yksiselitteisyyden vaatimus. Enustettavuus, yhdenvertaisuus, sääntelyn selkeys sekä myös käytännölliset näkökohdat edellyttävät, että tuomioistuimen kokoonpano määräytyy mahdollisimman yksinkertaisesti jonkin yleisesti soveltuvan ja mahdollisimman vähän tulkinnanvaraava jättävän mittapuun mukaan. Esityksessä ehdotetaan, että tällaiseksi mittapuuksi otetaan syytteessä tarkoitettun yksittäisen rikoksen laissa säädetty enimmäisrangaistus.”

Esityksessä pohdittiin paljon sitä, kuinka törkeitä rikoksia voitaisiin ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa. Yleisesti kahden vuoden enimmäisrangaistuksen rajaa pidettiin sopivana, mutta keskustelua käytiin myös siitä, pitäisikö lautamieskokoonpanon käyttö rajoittaa vain kaikkein törkeimpiin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin. Tällaisia rikoksia olisivat esimerkiksi murhat, tapot, törkeät pahoinpitelyt, törkeät seksuaalirikokset ja ryöstöt.

Edelleen mietittiin sitä, voisiko lautamieskokoonpanon toimivalta määräytyä pelkkään rangaistusmaksimiin perustuen, vai pitäisikö laissa säätää rikosnimikkeittäin niistä teoista, joiden käsittelyyn lautamiehet osallistuvat. Perustelluimpana ratkaisuna edellä mainittuun ongelmaan pidettiin mallia, jossa toimivallan jako lautamieskokoonpanon ja yhden tuomarin kokoonpanon välillä ratkaistaisiin lähtökohtaisesti syytteenalaisen teon rangaistusmaksimin perusteella, minkä lisäksi lakiin otettaisiin vielä luettelo tietyistä rikostyypeistä, jotka voitaisiin yli kahden vuoden rangaistusmaksimistaan huolimatta ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa.

Hallituksen esityksessä (HE 85/2008) päädyttiin seuraavanlaiseen ehdotukseen käräjäoikeuden kokoonpanosäännösten uudistamiseksi:

”Aina toimivaltaisena peruskokoonpanona olisi yhden ammattituomarin ja kolmen lautamiehen (1 + 3) kokoonpano. Tämän lisäksi käräjäoikeus voisi käsitellä kaikki rikosasiat myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa (3 + 0), jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Näistä 1 + 3 kokoonpanoa käytettäisiin ennen muuta niissä tapauksissa, joissa syytteessä vaaditaan rangaistusta teosta, jonka rangaistusmaksimi ylittää kaksi vuotta. Kolmen ammattituomarin (3 + 0) kokoonpano olisi puolestaan tarkoitettu erityisen vaativien rikosasioiden käsittelyyn. Kolmantena kokoonpanovaihtoehtona olisi jo nyt oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:n mukaan mahdollinen vahvennettu kokoonpano, jota olisi tarkoitus käyttää esimerkiksi sellaisissa laajoissa rikosasioissa, jotka vaativat laajaa henkilötodistelua. Neljäntenä vaihtoehtona olisi vielä yhden tuomarin kokoonpano, jonka käyttöalaa laajennettaisiin kaikkiin sellaisiin rikoksiin, joista voi syytteen mukaan seurata enintään kahden vuoden vankeusrangaistus sekä tiettyihin muihin nimeltä mainittuihin rikoksiin. Yhden tuomarin kokoonpanossa tosiasiaa tuomittavia rangaistuksia ei rajoitettaisi, mikäli kokoonpano muodostuisi käräjätuomarista tai laamannista.” (Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:9)

6.4 Oikeudenkäymiskaaren voimassaolevat säännökset käräjäoikeuksien päätösvaltaisuudesta ja laissa tapahtuneet muutokset

Vuoden 2008 joulukuussa annettiin uusi laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta eduskunnan päätöksen mukaisesti. Uudet OK:n (2008/811) säännökset tulivat voimaan 1.1.2009. Rikosasioiden käsittelemisen kannalta merkittävimmät muutokset ja lisäykset koskevat toisen luvun 1, 2, 3, 6 ja 7 pykälää. Tässä osassa keskityn muutoksiin, jotka vaikuttavat rikosasioiden käsittelemiseen käräjäoikeudessa.

OK:n (2008/811) 1 §:n mukaan käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasiassa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kolme lautamiestä. Aiempaan lakiin lisättiin uusi kohta, jonka mukaan käräjäoikeus on päätösvaltainen rikosasiassa myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna.

OK:n 2 §:n muutettu sanamuoto on seuraavanlainen; ”Käräjäoikeuden 1 §:n 1 momentissa mainittua kokoonpanoa voidaan vahvistaa toisella lainoppineella jäsenellä, jos sitä asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Samoin edellytyksin käräjäoikeudessa voi olla neljäs lautamies.” (OK 2008/811 2 §)

OK:n 3 § ei muutettu, mutta siihen lisättiin uusi 3 a §. Uuden sääntelyn mukaan käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi, jos jollekin lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen. Vastaavasti kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpano on käräjäoikeudessa päätösvaltainen, jos siinä on vähintään kaksi jäsentä, mikäli yhdelle jäsenelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen.

Rikosasioiden käsittelemisen kannalta erityisen merkittävä uudistus liittyy OK:n 6 §:n 1 momentin säännöksiin. Uuden sääntelyn mukaan yhden puheenjohtajan kokoonpanossa ratkaistavien rikosasioiden määrä lisääntyi huomattavasti. Nyt käräjäoikeus on rikosasiassa päätösvaltainen myös kun siinä on vain yksi puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitettu yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin enintään kaksi vuotta vankeutta. OK:n 6 §:n lisättiin myös lista sellaisista rikoksista, jotka voidaan ratkaista yhden puheenjohtajan kokoonpanossa:

- 1) virkamiehen väkivaltainen vastustaminen;
- 2) törkeä varkaus;
- 3) törkeä kavallus;
- 4) törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus;
- 5) törkeä kätkemisrikos;
- 6) törkeä vahingonteko;
- 7) törkeä petos;
- 8) törkeä maksuvälinepetos;

9) 1–8 kohdassa mainitun rikoksen rangaistava yritys.

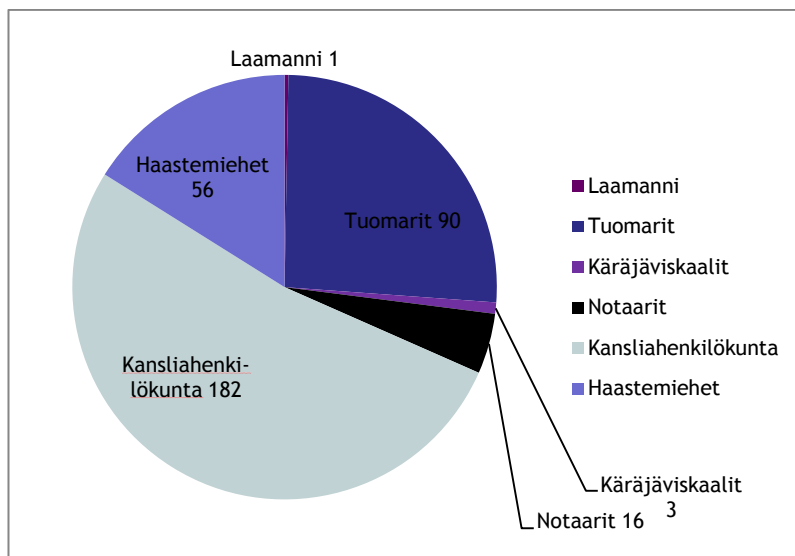
Aiemman sanamuodon mukaan puheenjohtajalla oli oikeus ratkaista yksin sellainen rikosasia, jonka enimmäisrangaistus oli vankeutta yksi vuosi ja kuusi kuukautta tai sakko. Tällöin ei voitu tuomita rangaistukseksi muuta kuin sakkoa.

OK:n 7 §:n muutosten mukaisesti käräjäoikeuden tulee siirtää yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävä asia ratkaistavaksi 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kokoonpanossa, jos oikeus käsitellessään asiaa katsoo, että asian käsittely vaatii erilaisen kokoonpanon. Edelleen 7 §:n mukaan rikosasian käsittelyä voidaan kuitenkin jatkaa yhden tuomarin kokoonpanossa, mikäli laamanni tai käräjätuomari toimii oikeuden puheenjohtajana ja käsittelyn jatkamista voidaan pitää tarkoituksenmukaisena. (OK 2008/811 2:1-3 ja 6-7)

7 Helsingin käräjäoikeus

7.1 Lyhyesti Helsingin käräjäoikeudesta

Helsingin käräjäoikeus on henkilökunnan ja käsiteltävien asioiden määrällä mitattuna Suomen suurin alioikeus. Helsingin käräjäoikeus tuottaa oikeusturvaa yli 580 000 helsinkiläiselle sekä tuhansille yrityksille ja muille yhteisöille. Käräjäoikeuksia on Suomessa yhteensä 27. Helsingin käräjäoikeudessa toimii yhteensä kahdeksan osastoa, joista neljä käsittelee rikos- ja neljä riita-asioita. Helsingin käräjäoikeuteen saapui käsiteltäväksi esimerkiksi vuonna 2009 yhteensä noin 9 500 rikosasiaa, määrä on noin 15 prosenttia koko Suomen rikosasioista. Helsingissä ratkaistiin vuonna 2009 noin 9 000 rikosasiaa. Henkilöstön määrä on noin 350 ja se jakautuu Helsingin käräjäoikeudessa seuraavasti: laamanni, tuomareita noin 90, kärjäviskaaleita kolme, notaareita 16, kansliahenkilökuntaa yhteensä noin 180 ja haastemiehiä vähän alle 60 (kaavio 1). (Helsingin käräjäoikeus 2009, 2010; Oikeusministeriö 2010)

Kaavio 1: Helsingin kärjäoikeuden henkilökunta (Helsingin kärjäoikeus 2010)

7.2 Helsingin kärjäoikeuden lautamiehet

Helsingin kaupungin valtuusto valitsi helmikuussa vuonna 2009 kaudelle 2009-2012 yhteensä 300 lautamiestä. Kokonaan uusia lautamiehiä valittiin 60 ja loput 240 toimivat lautamiehen tehtävässä toista, kolmatta, neljättä tai viidettä kautta. Näistä lautamiehistä puolet on naisia ja puolet miehiä.

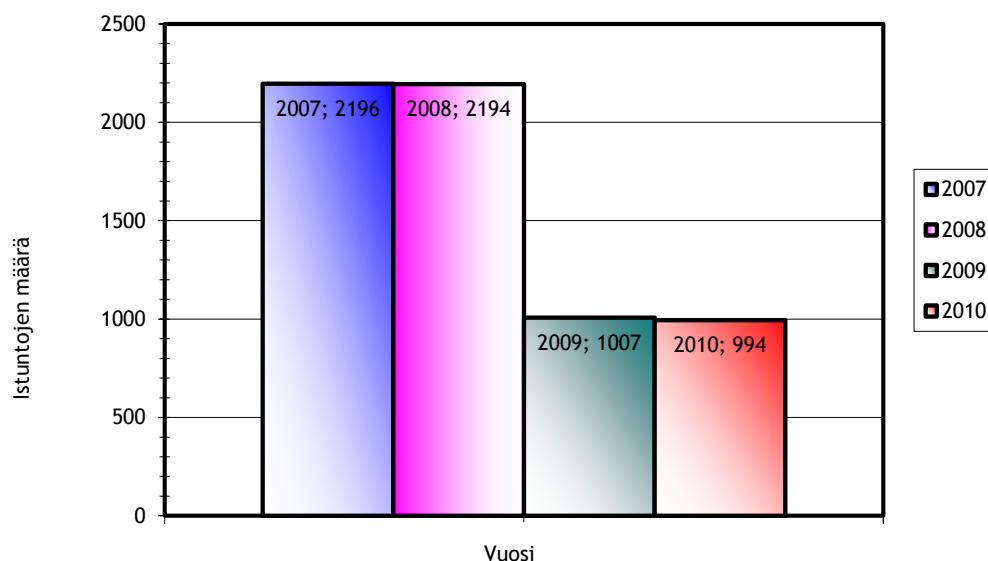
Kärjäoikeuden istuntoja voidaan pitää suomen- tai ruotsin kielellä, mutta suurin osa Helsingin kärjäoikeudessa pidettävistä istunnoista käydään suomen kielellä. Vuonna 2010 Helsingin lautamiehistä noin 80 prosenttia osallistui suomenkielisiin istuntoihin ja noin 20 prosenttia sekä suomen- että ruotsinkielisiin istuntoihin. Suurin osa lautamiehistä, noin 90 prosenttia, on työelämässä olevia, opiskelijoita tai kotona olevia. Eläkkeellä lautamiehistä on noin 10 prosenttia. (Helsingin kärjäoikeus 2010)

7.3 Kärjäoikeuden kokoonpanouudistuksen vaikutukset Helsingin kärjäoikeudessa vuosina 2009-2011

7.3.1 Lautamiesistunnot vuosina 2007-2010

Seuraavalla sivulla näkyvästä kaavioista 2 voidaan havaita, että lautamiesistunnot ovat vähentyneet huomattavasti vuoden 2009 lakimuutoksen jälkeen. Vuosina 2007 ja 2008 lautamiesistuntoja oli vähän yli kaksi tuhatta vuodessa, vuonna 2009 lautamiehet osallistuivat noin tuhanteen istuntoon ja vuonna 2010 vähän alle tuhanteen istuntoon. Voidaan sanoa, että lautamiesistuntojen määrä on nyt noin puolet siitä, mitä se oli ennen kokoonpanomuutoksia.

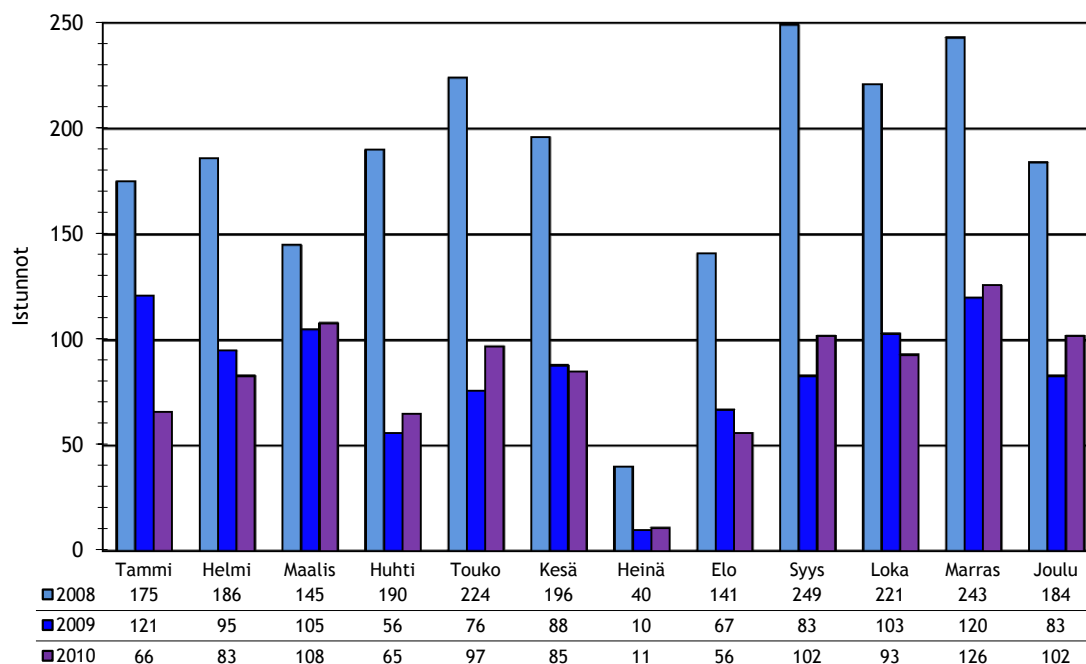
Käytännössä vaikutukset käräjäoikeuden työskentelyyn ovat merkittäviä. Nyt kun lautamiesistuntojen määrä on supistunut, rikosasioiden käsittely on nopeampaa kuin ennen muutoksia. Lautamieskokoontalon käytetään merkittävimmissä ja isommissa jutuissa ja yksinkertaiset asiat voidaan ratkaista yhden tuomarin kokoonpanossa. Myös vaikutukset kustannuksiin, joita lautamiesjärjestelmästä koituu, ovat huomattavia.

Kaavio 2: Lautamiesistunnot vuosina 2007-2010 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

7.3.2 Lautamiesistunnot vuosina 2008-2010 kuukausittain eriteltyinä

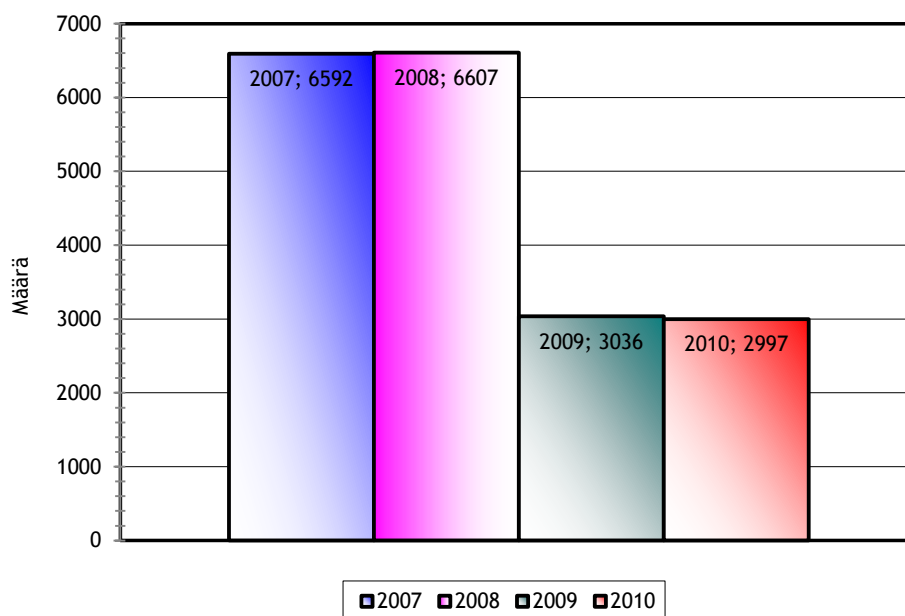
Tarkemmassa kuukausittain eriteltyssä kaaviossa 3 näkyy vuodenaikojen merkitys lautamiesistuntojen määriin. Alkuvuonna 2009 oli niin sanottu siirtymäkausi, jolloin siirryttiin vanhasta lainsäädännöstä uusiin säännöksiin, joten silloin käsiteltiin osa sellaisista rikosasioista, jotka uusien säännösten mukaan olisi voitu käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, lautamieskokoonpanossa. Tämän siirtymäkauden merkityksen huomaa selvästi, kun vertaa tammikuun 2009 lautamiesistuntojen määrää vuoden 2010 vastaavan aikavälin lukuihin. Lautamiesistuntojen määrässä on myös nähtävissä merkittävä ero vuosien 2008 ja 2010 välillä. Esimerkiksi vertailtaessa kaikkien taulukossa näkyvien vuosien 2008-2010 välillä istuttujen lautamiesistuntojen määrää syyskuussa, nähdään selvästi uuden lainsäädännön vaikutuksia.

Kaavio 3: Lautamiesistunnot vuosina 2008-2010 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

7.3.3 Lautamiestarve vuosina 2007-2010

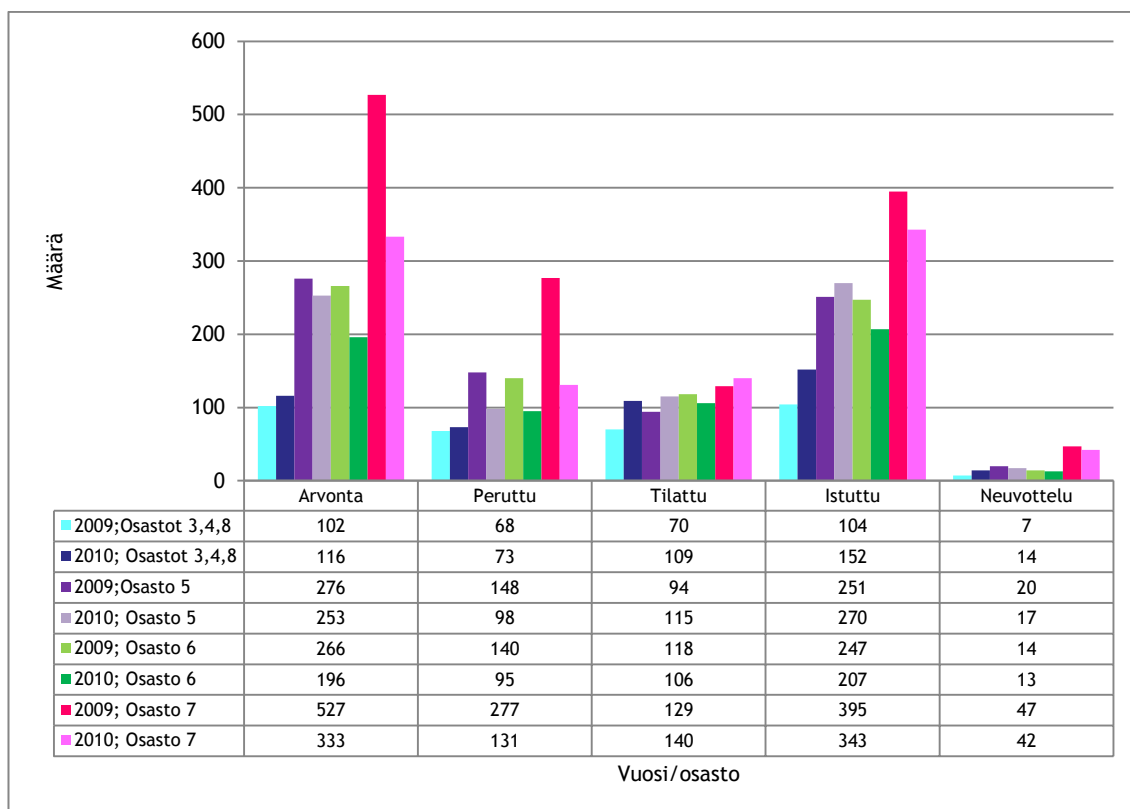
Luonnollisesti myös lautamiestarve on laskenut vuodesta 2009 alkaen. Vuosina 2007 ja 2008 lautamiehiä tarvittiin vuosittain noin 6 600, mutta vuodesta 2009 lähtien tarve on ollut noin 3000. Lautamiesten tarve on täten alle puolet siitä, mitä se oli ennen käräjäoikeuden koonpanouudistusta. Kun verrataan vuosia 2009 ja 2010, voidaan huomata kaaviosta 4, että lautamiesten tarve on pysynyt lähes samalla tasolla, kuitenkin tarve on vielä vähän laskenut vuonna 2010.

Kaavio 4: Lautamiestarve vuosina 2007-2010 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

7.3.4 Lautamiesistunnot vuosina 2009 ja 2010

Seuraavalla sivulla olevasta kaaviosta 5 nähdään vuosien 2009 ja 2010 osalta, minkälaisia käytännön vaikutuksia kokoonpanouudistus aiheutti Helsingin käräjäoikeuden eri osastoilla. Oikeastaan voitaisiin sanoa, että yksi muutoksen tuoma haitta käytännön työlle rikososastoilla on se, että varsinkin heti muutoksen jälkeen vuonna 2009 kokoonpanojen miettiminen ja järjesteleminen aiheutti paljon työtä. Etenkin vuonna 2009 lautamiehiä tilattiin ensin istuntoihin ja sen jälkeen tilauksia jouduttiin peruuttamaan melko paljon. Tilanne johtui esimerkiksi siitä, että osittain peruutettiin jo ennen lakimuutosta tehtyjä lautamiestilauksia ja toisaalta kesti jonkun aikaa ennen kuin tietokoneohjelmat toimivat uusien vaatimusten mukaisesti. Lisäksi henkilökunnan tuli sisäistää uusien säännösten tuomat muutokset ja tämä vei oman aikansa Helsingin käräjäoikeudessa, jossa henkilöstön määrä on suuri.

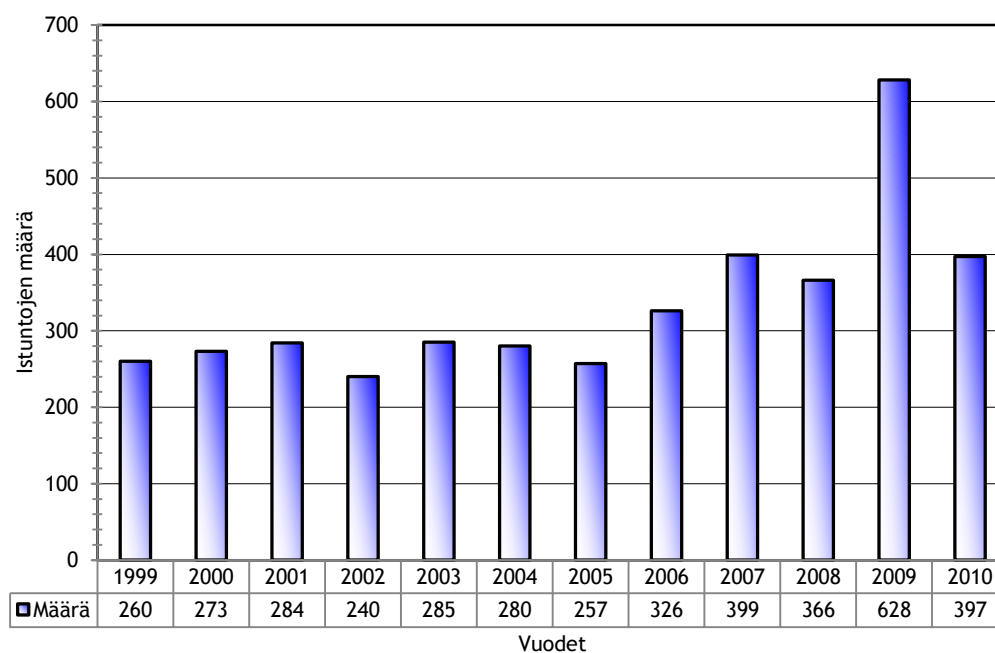
Kaavio 5: Lautamiesistunnot vuosina 2009 ja 2010 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

Taulukon arvonta -sarake tarkoittaa sitä, kuinka monta lautamiestä istuntoihin on arvottu etukäteen osastoilla tehtyjen tilausten perusteella. Peruttu -kohdassa puolestaan näkyy se, miten paljon peruutuksia jouduttiin tekemään, koska lautamiehiä ei jostain syystä tarvittukaan istuntoihin. Tilattu -sarakeesta nähdään, kuinka monta lautamiestä tilattiin lisää, koska istunnoista, joihin tarvittiin lautamiehet, puuttui lautamiehiä tai muuten tapahtui muutoksia alkuperäisiin istuntosuunnitelmiin. Istuttu -kohdassa näkyvät varsinaisesti istuttujen juttujen määrät. Neuvottelu otsikon alla on erillisten päätösneuvottelujen lukumäärät.

Verratessa vuosia 2009 ja 2010 nähdään, että tilanne on jonkin verran tasoittunut siitä, mitä se oli heti muutoksen jälkeen vuonna 2009. Vuonna 2010 ei enää jouduttu tekemään yhtä paljon peruutuksia aikaisempien tilausten takia, mutta vastaavasti erikseen tilattiin enemmän lautamiehiä kuin vuonna 2009. Tilanne johtuu aika pitkälti siitä, että rikososastoilla pyritään siihen, että lautamiehet tilataan istuntoihin vasta sitten, kun melko varmasti tiedetään tarvitaanko kyseisenä istuntopäivänä lautamiehiä. Joidenkin asioiden kohdalla on hyvin selvää tarvitaanko siihen lautamieskokoontuloa vai ei, mutta toisinaan yksi istuntopäivä sisältää useita eri juttuja, joiden toteutuminen saattaa esimerkiksi olla epävarmaa. Istuntopäivien tilanteet muuttuvat ja elävät etenkin rikospuolella koko ajan, joten tämä aiheuttaa myös lautamiestilauksissa muutoksia, joskus ihan viime hetkilläkin juuri ennen istuntoa.

7.3.5 Istuntopäivien peruutukset vuosina 1999-2010

Tässä kaaviossa 6 näkyvät istuntopäivien peruutukset vuosina 1999-2010. Peruutuksia on ollut melko tasainen määrä vuodesta 1999 vuoteen 2005, 240-285 peruutettua istuntopäivää. Vuosina 2006-2008 peruutuksia on ollut jonkin verran aikaisempia vuosia enemmän, noin 330-400 peruutettua istuntoa. Istuntopäivien määrä tietynä vuotena on yksi syy, joka on vaikuttanut peruutuksien määriin.

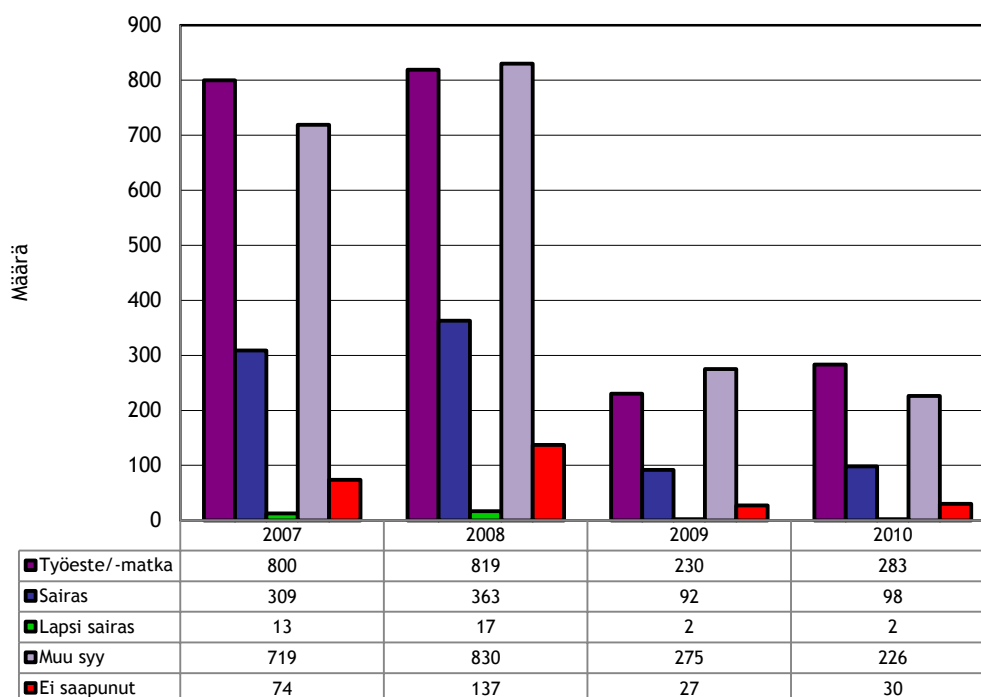
Kaavio 6: Istuntopäivien peruutukset vuosina 1999-2010 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

Vuonna 2009 peruutuksien määrässä on nähtävissä suuri ero aikaisempiin vuosiin verrattuna. Istuntopäiviä peruutettiin vuonna 2009 yhteensä 628. Tämän työn perusteella kaikkia syitä suureen peruutuksien määrään ei voida varmasti sanoa, mutta määrään on luultavasti osittain vaikuttanut lainsäädännössä tapahtuneet muutokset, eli kokoonpanouudistusten voimaantulo vuoden alussa. Uusi laki aiheutti jonkin verran epäselvyyksiä niin käräjäoikeudessa, kuin myös syyttäjävirstossa ja lautamiestoiminnassa ja nämä seikat puolestaan vaikuttivat lopulta myös istuntopäivien peruutuksiin.

Kun katsotaan vuoden 2010 istuntopäivien peruutusten lukumäärää, on huomattavissa, että peruutusten määrä on laskenut selvästi edellisen vuoden määrästä. Peruutuksia tehtiin melkein sama määrä kuin vuosina 2007 tai 2008. Myös uudistuksen tuomat vaikutukset ovat taasoittuneet, joten uudistus ei enää heijastu samalla tavoin käräjäoikeuden työhön kuin vuonna 2009.

7.3.6 Lautamiesten peruutukset vuosina 2007-2010

Seuraavaksi tarkastelun kohteena ovat lautamiesten peruutukset vuosina 2007-2009. Alla olevassa kaaviossa 7 on eritelty lautamiesten tekemien peruutuksien syitä; työesteen tai työmatkan, sairauden, lapsen sairauden ja muun syyn aiheuttamiin peruutuksiin. Lisäksi taulukossa näkyvät niiden poissaolojen määrä, jolloin lautamies ei saapunut istuntoon eikä ilmoittanut siitä etukäteen käräjäoikeudelle.

Kaavio 7: Lautamiesten peruutukset vuosina 2007-2010 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

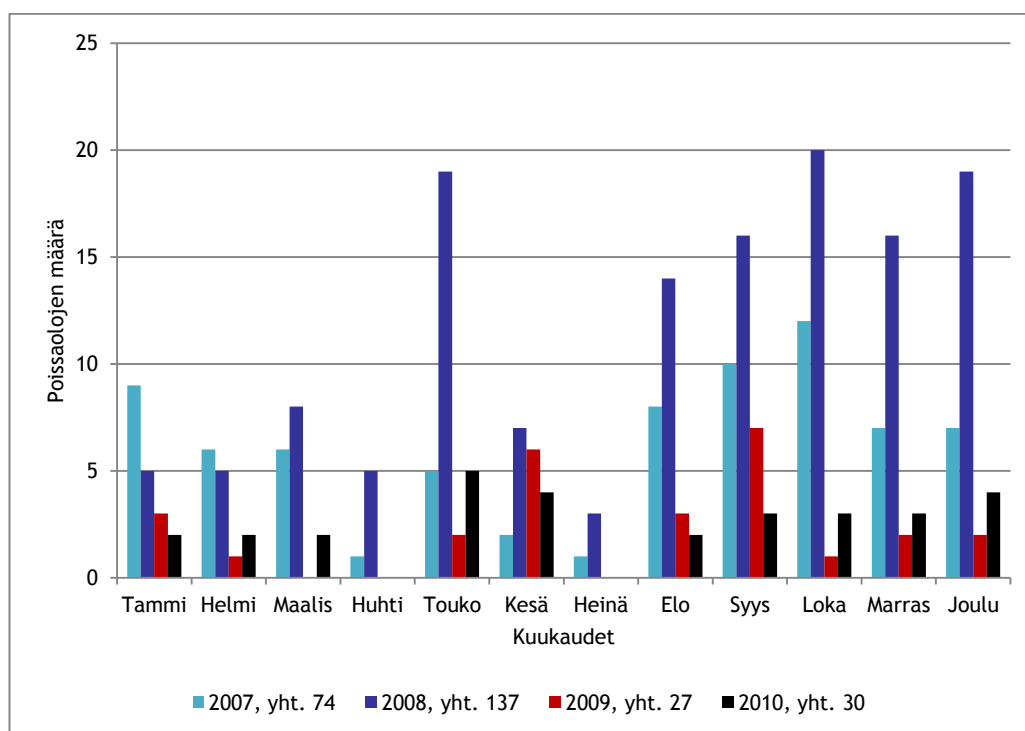
Kaikkina vuosina 2007-2010 työesteeet tai -matkat ovat olleet suurin tai toiseksi suurin syy lautamiesten ilmoittamille peruutuksille. Toinen merkittävä kohta on muu syy, peruutuksia on tässä kohdassa vuosittain lähes sama määrä kuin jonkin työesteen aiheuttamissa. Muu syy -kohdassa on sellaiset peruutukset, joiden tarkempaa syytä ei ole ilmoitettu käräjäoikeudelle tai sellaiset yksittäiset syyt, joita ei ole eritelty taulukossa.

Edellä mainittujen syiden jälkeen eniten peruutuksia on aiheutunut lautamiehen sairastumisista. Sairausten aiheuttamien poissaolojen määrä on pysynyt vuosina 2007-2010 aika tasaisena verrattuna kaikkien poissaolojen määrään. Lapsen sairastumisen aiheuttamia peruutuksia on melko vähän, joten niiden vaikutus kaikkien peruutuksien määrään on pieni. Toisaalta ei ole varmaa tietoa siitä, onko osa lasten sairauden takia peruuttaneista ilmoittanut syyksi sairauden, jolloin osa näistä on kirjattu kohtaan sairaus.

Mainittuina vuosina myös poissaoloja, joista ei ole etukäteen ilmoitettu, on ollut kaikkiin poissaoloihin verrattuna tasainen määrä. Näissä tilanteissa lautamies ei ole ilmoittanut esteestä käräjäoikeudelle, mutta siitä huolimatta lautamies ei ole saapunut ennalta sovittuun istuntoon.

7.3.7 Lautamiesten poissaolot vuosina 2007-2009

Edelliseen, lautamiesten peruutuksia koskevaan tilastoon liittyen käsittelem seuraavaksi erikseen poissaoloja, joista lautamies ei ole ollenkaan ilmoittanut käräjäoikeudelle. Tällaiset poissaolot hankaloittavat ja pitkittävät istutuskäsittelyjä, koska puuttuvan lautamiehen tilalle joudutaan hankkimaan toinen lautamies. Se, miten nopeasti joku toinen lautamies saadaan poisjääneen tilalle, riippuu monesta asiasta, kuten päivästä, kellonajasta ja siitä minkälaisia asioita istunnossa on käsiteltävänä.

Kaavio 8: Lautamiesten poissaolot vuosina 2007-2009 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

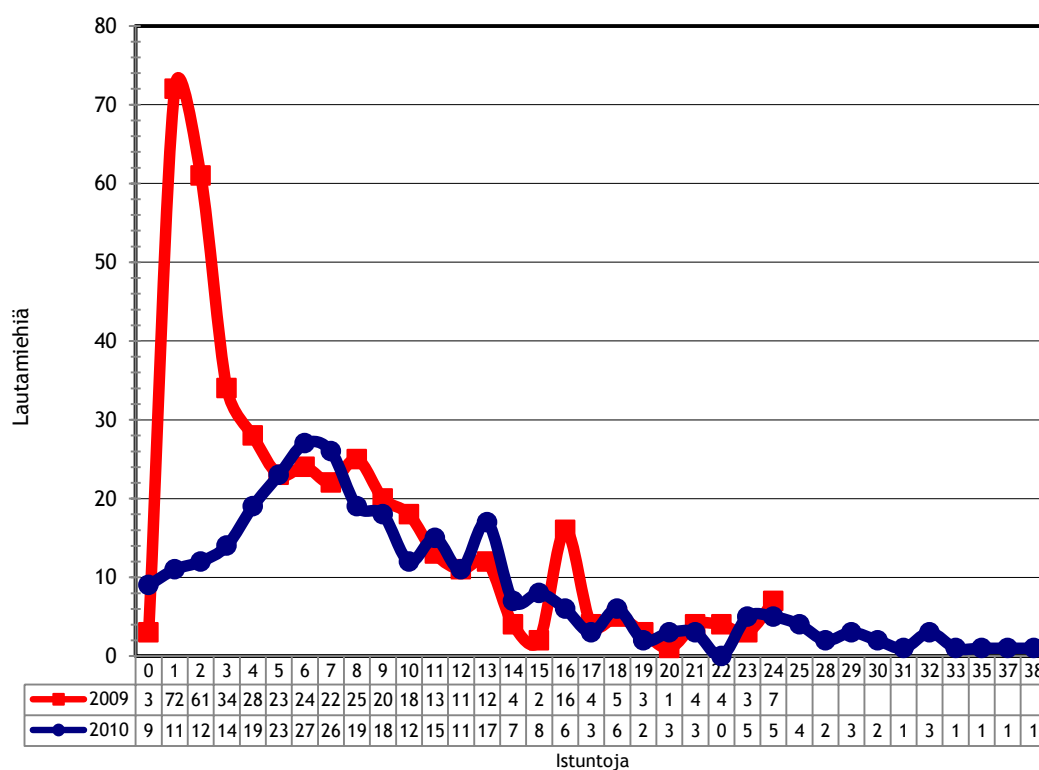
Kaaviosta 8 selviää, että vuosina 2007 ja 2008 tällaisia poissaoloja oli enemmän kuin muutoksen jälkeen vuosina 2009 ja 2010, mutta ennen vuotta 2009 vastaavasti myös lautamieskoonpanossa istuttuja juttuja oli huomattavasti enemmän. Vuosi 2008 poikkeaa kuitenkin selvästi vuodesta 2007, vuonna 2008 poissaoloja oli yhteensä 137 ja vuonna 2007 yhteensä 74. Vuonna 2008 poissaoloja oli näin ollen melkein kaksi kertaa niin paljon kuin vuonna 2007.

Yksiselitteistä vastausta siihen, miksi erot ovat mainittuina vuosina näin suuret, on vaikea sanoa, mutta näyttäisi siltä, että lakimuutos voisi osittain selittää poissaolojen määriä. Tilaston mukaan etenkin vuoden 2008 loppupuolella poissaolojen määrä oli melko suuri, eli juuri ennen kuin uudet säännökset käräjäoikeuden kokoonpanoista tulivat voimaan.

Vuosina 2009 ja 2010 poissaolojen määrä on ollut aika tasainen eikä mitään erityisempiä vaihteluita ole ollut. Ero vuoteen 2008 on kuitenkin merkittävä.

7.3.8 Lautamiesten istuntojen lukumäärä vuosina 2009 ja 2010

Oheisesta, alla olevasta kaaviosta 9, näkyvät yksittäisten lautamiesten istuntomäärät vuosina 2009 ja 2010. Kuvion alaosassa vaakasuorassa on istuntojen määrä ja pystysuunnassa on lautamiesten määrä. Istuntojen määrä on jakautunut tasaisemmin vuonna 2010 kuin vuonna 2009. Vuoden 2009 lukuihin vaikutti kuitenkin kokoonpanomuutosten aiheuttama siirtymäkausi, lisäksi tämän vuoden luvuissa on mukana myös 31.3.2009 eronneiden lautamiesten istuntomääriä, eronneita lautamiehiä oli 119.

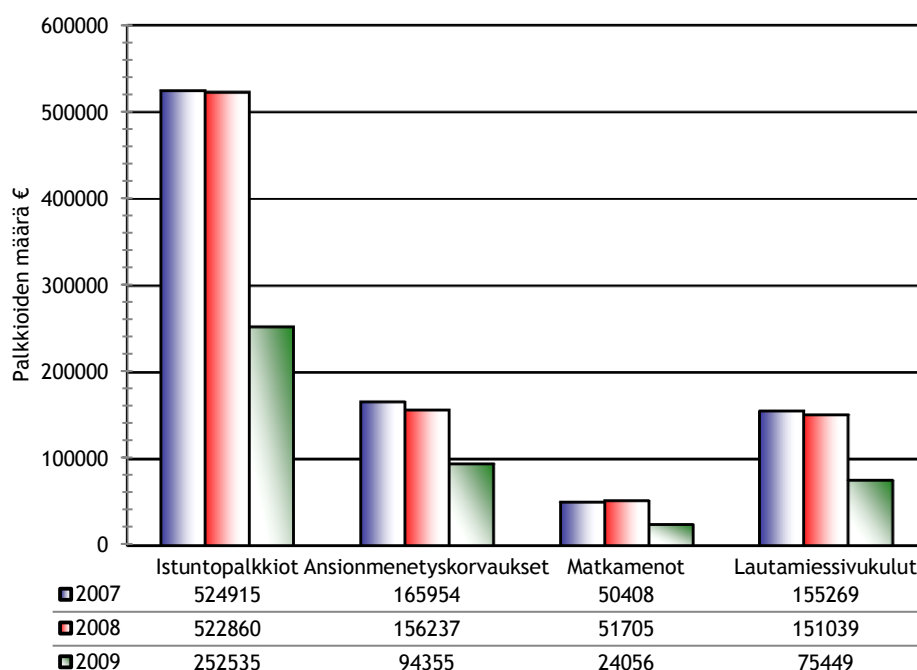

Kaavio 9: Lautamiesten istuntojen lukumäärät vuosina 2009 ja 2010 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

Yleisesti voidaan sanoa, että suurin osa lautamiehistä on ollut muutoksen jälkeen mukana keskimäärin noin 4-9 istunnossa vuosittain, vaihtelut ovat kuitenkin melko suuria. Helsingin käräjäoikeudessa lautamiesten istuntomääriin vaikuttaa esimerkiksi se, että osa käsiteltävistä jutuista on suurempia kokonaisuuksia, joiden käsittely saattaa kestää useita päiviä, viikkoja tai kuukausia.

7.3.9 Lautamiesmenot vuosina 2007-2009

Lautamiesmenot ovat muuttuneet merkittävästi lakiuudistuksen myötä. Alla olevassa kaaviossa 10 ei ole vielä mukana kaikkein uusimpia vuoden 2010 lukuja, mutta erot vuosien 2007-2008 ja vuoden 2009 välillä ovat selvästi näkyvissä. Menot ovat pienentyneet, koska lautamiehiä on nyt vähemmän ja lautamieskokoontalon käsitteltäviä juttuja on myös huomattavasti vähemmän vuodesta 2009 lähtien.

Kaavio 10: Lautamiesmenot vuosina 2007-2009 (Helsingin käräjäoikeus 2010)

Vuosien 2007 ja 2008 väliset erot ovat hyvin pieniä, kulujen määrä on ollut lähes sama sekä koko vuoden yhteenlaskettujen kulujen, että eri osa-alueiden osalta. Kun puolestaan verrataan esimerkiksi vuoden 2007 ja 2009 lautamieskulujen määriä, niin kuluja syntyi vuonna 2009 noin puolet vähemmän kuin vuonna 2007. Muilta osin kulujen suhde on pysynyt melko tasaisena; istuntopalkkioiden määrä kuluista on kaikkein suurin, ansionmenetyskorvauksia on kerty-

nyt toiseksi eniten, matkakulujen osuus on ollut selvästi edellä mainittuja pienempi. Lautamiessivukulujen osuus on kuitenkin lähes yhtä suuri kuin ansionmenetykskorvauksien määrä. Lautamiessivukuluihin kuuluvia kuluja ei ole taulukossa tarkemmin eritelty, mutta niihin kuuluu yksittäisiä kuluja, jotka eivät sisälly muihin taulukossa mainittuihin kuluihin. (Helsingin käräjäoikeus 2010)

7.4 Kokemuksia lautamiesuudistuksesta Helsingin käräjäoikeudessa

Nyt vuonna 2011, kun voimassaolevat OK:n säännökset ovat olleet voimassa vähän yli kaksi vuotta, voidaan huomata ja tarkastella muutoksen vaikutuksia käräjäoikeudessa. Työssäni olen perehtynyt lakimuutoksen vaikutuksiin erityisesti Helsingin käräjäoikeudessa. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että vaikka aluksi olikin joitain ongelmia ja vaikeuksia, niin muutoksen toteuttaminen onnistui melko hyvin. Nyt muutokseen on jo totuttu ja uudistuksista on tullut osa normaalikäytäntöä. Helsingin käräjäoikeudessa muutoksiin suhtauduttiin positiivisesti ja muutoksiin on oltu tyytyväisiä. Suurin osa henkilöstöstä on kokenut, että uusi järjestelmä toimii paremmin kuin edellinen ja se on myös osaltaan nopeuttanut asioiden käsittelyä istunnoissa. Nykyinen lautamiesjärjestelmä vastaa paremmin tämän hetkisiin tarpeisiin, koska käräjäoikeuden kokoonpano voidaan osittain valita kulloinkin kyseessä olevan asian todellisen tilanteen mukaan. On mahdollista käyttää enemmän tapauskohtaista harkintaa, jolloin kokoonpano on tarkoituksenmukainen. Myös lautamiesjärjestelmän aiheuttamat kustannukset ovat pienentyneet aikaisempaan tilanteeseen verrattuna.

Uuden järjestelmän huonoja puolia ovat tietyt käytännön ongelmat, jotka näkyivät erityisesti siirtymävaiheessa. Aluksi lautamiehiä kutsuttiin välillä vahingossa istuntoihin, joihin ei olisi tarvittu lautakuntaa. Tästä puolestaan aiheutui paljon lautamiesten peruutuksia. Välillä lautamiehiä ei ollut muistettu tilata sellaiseen istuntoon, johon lautamiehet tarvittiin. Sekaannuksia sattui aluksi oikeastaan kaikille osapuolille, niin käräjäoikeuden henkilökunnalle kuin syyttäjille tai lautamiehillekin. Alun ongelmien jälkeen järjestelmä on kuitenkin osoittautunut toimivaksi, vaikka vääriä tilauksia ja peruutuksia tapahtuu toisinaan edelleen.

Johtopäätöksenä voin todeta, että yleisen tiedon ja tutkimusten perusteella käräjäoikeuden kokoonpanouudistus on ollut melko toimiva ja positiivinen. Oman kokemukseni perusteella ja muilta Helsingin käräjäoikeuden työntekijöiltä saamani tiedon perusteella muutos on myös koettu hyväksi ja onnistuneeksi. Täysin varmaa ja kattavaa tietoa siitä, miten muut osapuolet ovat muutokseen suhtautuneet, ei kuitenkaan ole, enkä ole näihin tietoihin myöskään tässä työssä perehtynyt.

8 Yhteenveto

Käräjäoikeuksia koskevat, vuoden 2009 alusta alkaen voimaan tulleet OK:n (OK 2008/811) muutokset ovat vaikuttaneet huomattavasti käräjäoikeuksien työskentelyyn ja siihen, miten nopeasti rikosasiat saadaan ratkaistua.

OK:n aikaisempien säännösten (OK 1991/1052) mukaan suurin osa rikosasioista piti ratkaista lautamieskokoonpanossa. Tämä käytäntö oli tavallaan selkeä ja yksinkertainen, lähes kaikki tavalliset rikosasiat käsiteltiin istunnossa lautamieskokoonpanossa. Lautamieskokoonpano oli niin sanottu peruskokoonpano. Lisäksi osa asioista voitiin ratkaista kirjallisessa menettelyssä tai pienet, sakoilla rangaistavat teot myös yhden tuomarin kokoonpanossa. Lautamiesten mukanaololla tuomioistuimessa on Suomessa jo pitkälle ulottuva historia ja tätä perinnettä on haluttu jatkaa. Lautamiesten on katsottu edustavan paitsi tärkeitä perinteitä, myös tärkeänä pidettyä maallikoiden ”ääntä” tuomioistuimien ratkaisuisissa. Kansalaisten luottamus on haluttu säilyttää vahvana tuomioistuimen ratkaisuja kohtaan ja toisaalta on haluttu, että kansalaisilla on konkreettisesti mahdollisuus osallistua tuomioistuimen toimintaan ja päätöksentekoon.

Edellistä lautamiesjärjestelmää pidettiin yleisesti melko toimivana, mutta myös kritiikkiä järjestelmää kohtaan esitettiin ja ongelmiakin esiintyi. Lautamiesjärjestelmää arvosteltiin muun muassa siksi, että varsinkin isompien ja monimutkaisimpien rikosjuttujen kohdalla katsottiin, että ratkaisukokoonpanossa olisi tarvittu enemmän lainopillisen koulutuksen saaneita henkilöitä. Lautamiesten käyttäminen oli myös työlästä ja aiheutti välillä käsittelyn pitkittymistä, koska lautamiehet eivät aina saapuneet ennalta sovittuihin istuntoihin tai aikataulut menivät ristiin. Lisäksi lautamieskokoonpanon käyttäminen tavanomaisissa rikosjutuissa, joissa ratkaisukäytäntö oli jo vakiintunutta, koettiin turhan raskaaksi ja aikaa vieväksi. Järjestelmästä aiheutui myös jatkuvia kustannuksia.

Vuonna 2008 valmistui hallituksen esitys (HE 58/2008) eduskunnalle lautamiesjärjestelmän kehittämiseen ja OK:n säännösten muuttamiseen liittyen. HE:ssä paneuduttiin voimassa olleiden säännösten ja lautamiesjärjestelmän muutostarpeisiin, jotta järjestelmä vastaisi mahdollisimman hyvin nykyistä ja todellista tarvetta. Yleisesti tiedettiin, että tällöin voimassa ollut järjestelmä oli ihan hyvä, mutta toisaalta se vaati kehittämistä esimerkiksi siksi, että järjestelmä silloisessa laajuudessaan oli turhan raskas. Lautamiesten ei olisi tarvinnut osallistua rikosasioiden käsittelyyn siinä laajuudessa, kun aikaisemmin oli säädetty. Kuitenkin pidettiin tärkeänä, että lautamiehet osallistuvat jatkossakin jossain määrin käräjäoikeuden istuntoihin.

Uudet OK:n säännökset (OK 2008/811) tulivat voimaan HE:n mukaisesti ja käräjäoikeudet alkoivat soveltaa niitä vuonna 2009. Merkittävimmät muutokset liittyivät rikosasioiden käsittelemiseen ja ratkaisemiseen. Nyt käräjäoikeudella on aikaisempaa joustavammin mahdollisuus vaikuttaa ratkaisukokoonpanoon kulloinkin käsiteltävänä olevan asian mukaan. Yhden

tuomarin kokoonpanossa ratkaistavien rikosasioiden määrä kasvoi huomattavasti. Kaikki tavanomaiset rikokset, edellä käsitellyn mukaan ja lain määrittämässä rajoissa, voidaan käsitellä ilman lautamiehiä. Lautamieskokoonpanon käyttö on keskitetty vakavampien ja törkeimpien rikosten ratkaisemiseen. Lisäksi on mahdollista käyttää kolmen ammattituomarin kokoonpanoa vaativimmissa jutuissa.

Heti lakimuutoksen voimaantulon jälkeen käräjäoikeuksissa oli niin sanottu siirtymäkausi, jolloin siirryttiin käyttämään uusien säännösten mukaisia kokoonpanoja ja luonnollisesti muutos vaikutti paljon myös käräjäoikeuksien henkilökunnan ja esimerkiksi syyttäjävirstojen työhön. Muutoksen toteuttaminen käräjäoikeuksissa vaati paljon työtä ja käytännön ongelmiakin esiintyi, muun muassa lautamiesten kutsumisessa istuntoihin. Kokonaisuutena muutoksen toteuttaminen sujui kuitenkin hyvin ja lopputulokseen on oltu tyytyväisiä.

Lähteet

Julkaistut lähteet

Kirjallisuus

Ahonen, T. & Laitinen, A. & Niskanen, H. 2000. Suomalaisten luottamus tuomioistuimiin. Rikos ja prosessioikeuden sarja A N.o 25, Turku: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.

de Godzinsky, V. & Ervasti, K. 1999. Lautamiehet tuomareina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 162. Helsinki: Edita.

Hakola, K. 1999. Hyvä lautamies. Jyväskylä: Kauppakaari.

Kangas, U. & Timonen, P. (toim.) 1997. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja. Oikeustiede jurisprudentiala, juhlaulkaisu, Aulis Aarnio 1993 - 14/5 - 1997. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Knecht, K. (toim.) 2006. Suomen lautamiehet ry 35 vuotta, 1971-2006. Vaasa: Ykkös-Offset.

Virallislähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle Yleisten alioikeuksien yhtenäistämistä koskevaksi lainsäädännöksi, Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 28/1986.

Hallituksen esitys eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi 15/1990.

Hallituksen esitys eduskunnalle käräjäoikeuksien kokoonpanoa koskevien säännösten uudistamiseksi 85/2008.

Käräjäoikeuksien kokoonpanosäännösten uudistaminen, oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:19

Käräjäoikeusasetus 28.6.1993/582

Käräjäoikeuslaki 5.12.2008/813; 19.8.2005/629; 1.4.1999/459; 21.11.1997/1010

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 31.3.2006/243; 11.7.1997/689

Oikeudenkäymiskaari 5.12.2008 /811; 22.7.1991/1052;

Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:9

Rättegångsbalk 1942/740

Muu painettu materiaali

Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009. Sastamala: Vammalan Kirjapaino.

Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2008. Kuopio: Suomen Graafiset palvelut.

Elektroniset lähteet

Oikeusministeriö 2010. Haettu 24.1.2011. <http://www.oikeus.fi>.

Oikeusministeriö 2010. Haettu 10.1.2011.
<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Karajaoikeudenlautamies>

Julkaisemattomat lähteet

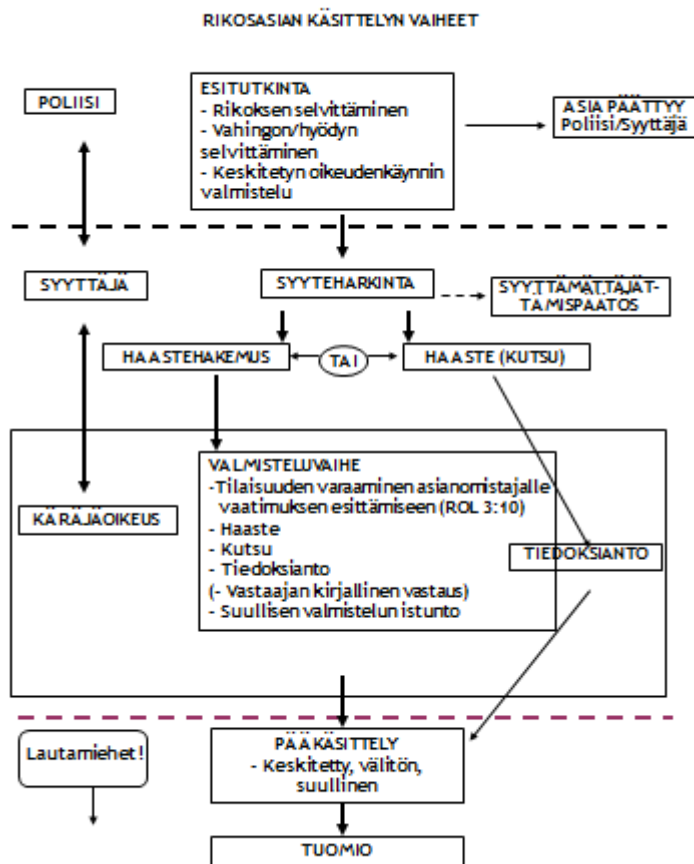
Nissilä, P. 2011. Haastattelu 10.1.2011. Helsingin käräjäoikeus. Helsinki.

Helsingin käräjäoikeuden materiaali 2009-2010.

Kuviot

Taulukko 1: Lautamiesten istuntopalkkiot istuntopäiviltä.....	16
Taulukko 2: Lautamiehille maksettavat päivärahat ja ateriakorvaukset	16
Kaavio 1: Helsingin käräjäoikeuden henkilökunta	29
Kaavio 2: Lautamiesistunnot vuosina 2007-2010	30
Kaavio 3: Lautamiesistunnot vuosina 2008-2010	31
Kaavio 4: Lautamiestarve vuosina 2007-2010	32
Kaavio 5: Lautamiesistunnot vuosina 2009 ja 2010	33
Kaavio 6: Istuntopäivien peruutukset vuosina 1999-2010	34
Kaavio 7: Lautamiesten peruutukset vuosina 2007-2010.....	35
Kaavio 8: Lautamiesten poissaolot vuosina 2007-2009	36
Kaavio 9: Lautamiesten istuntojen lukumäärät vuosina 2009 ja 2010.....	37
Kaavio 10: Lautamiesmenot vuosina 2007-2009	38

Liite 1. Rikosasian käsittelyn vaiheet

(Helsingin käräjäoikeus 2010)

Liite 2. Tuomarin vala

Tuomarin vala oikeudenkäymiskaaren mukaan (OK 2008/811 1:7):

”Tuomari vannokoon tämän valan: Minä N. N. lupaan ja vannon Jumalan ja hänen pyhän evankeliuminsa kautta, että minä parhaan ymmärryksen ja omantuntoni mukaan kaikissa tuomioissa tahdon tehdä ja teen oikeutta niin köyhälle kuin rikkaallekin ja tuomitsen Jumalan ja Ruotsin lain ja laillisten sääntöjen mukaan: etten koskaan minkään varjolla lakia vääristele eikä vääryyttä edistä sukulaisuuden, lankouden, ystävyuden, kateuden ja vihan tahi pelon tähden taikka lahjan ja antimien tahi muun syyn takia, eikä syytöntä syylliseksi taikka syyllistä syyttömäksi tee. Minä en myöskään ennen tuomion julistamista eikä sen jälestä ilmaise oikeutta käyville eikä muille niitä neuvotteluita, joita Oikeus suljettujen ovien takana pitää. Kaiken tämän tahdon täyttää ja täytän uskollisesti, rehellisenä ja totisena tuomarina, ilman kavaluutta ja juonia, niin totta kuin Jumala minua auttakoon ruumiin ja hengen puolesta. Älköön kukaan tuomarinvirkaan ruvetko, ennenkuin on näin vannonut.”